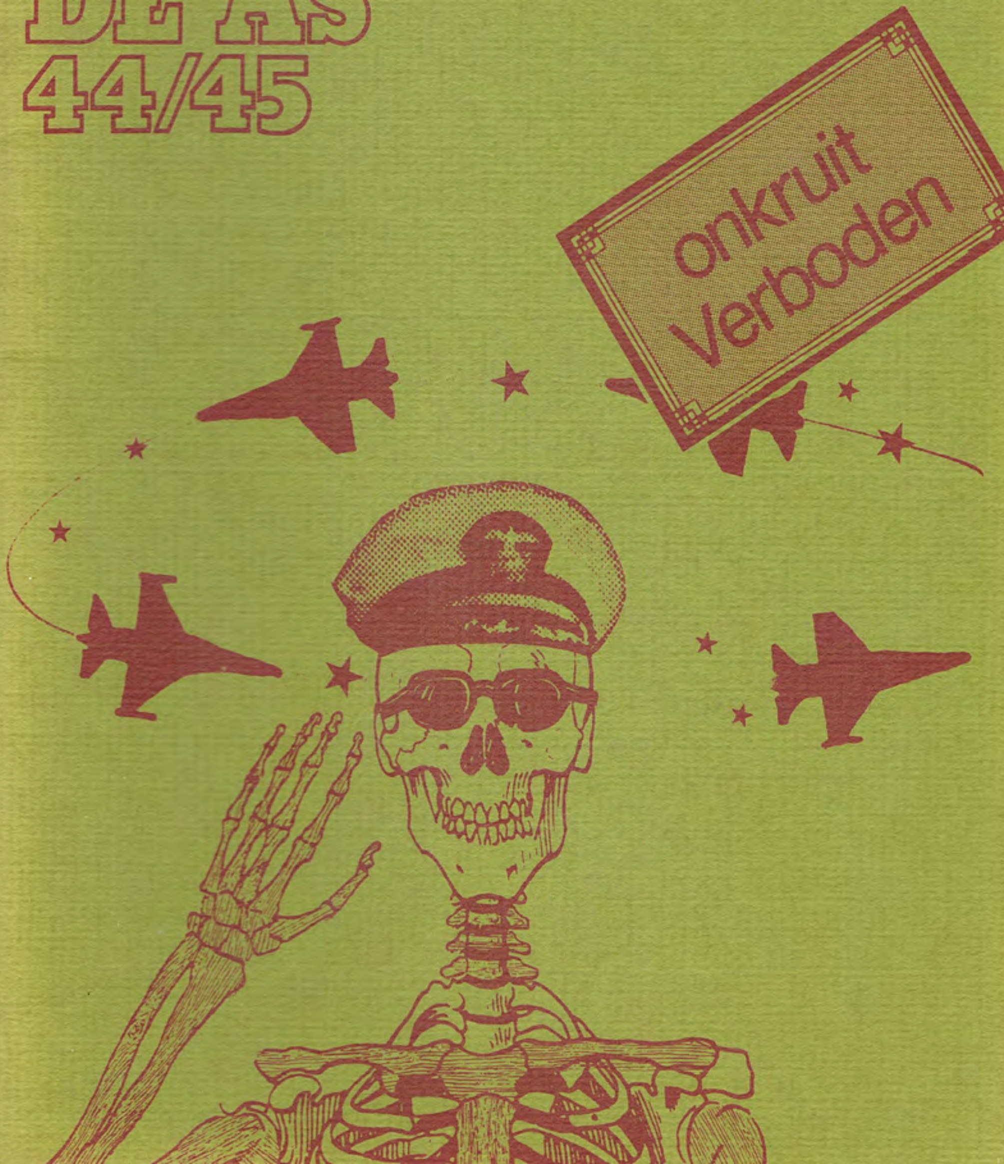
OORLOG aan de OORLOG

DE AS 44/45

DE AS

anarcho-socialisties
tijdschrift

Nr. 44/45 - mrt./juni '80

De As verschijnt in zes afleveringen per jaar, en is een uitgave van Stichting De As.
Jaarabonnement f. 15,--; buiten Benelux f. 20,50
Losse nummers f. 2,95 (+ f. 1,00 verzendkosten)
Bestelling ALLEEN door storting op giro 44 60 315 van Stg. de As, 's-Gravenhage.
Adreswijzigingen bij voorkeur per briefkaart, of per giro (verbeter het adres op de kaart), graag met vermelding van de postkode.
Reklamering beslist met vermelding van de laatste betaaldatum, als aangegeven in uw giro-administratie.
Verlenging van het abonnement door tijdige betaling van de volgende jaargang (uiterlijk 15 februari).
Nieuwe abonnementen gaan in met het eerste nummer van de jaargang, tenzij anders aangegeven bij bestelling.
Redaksie-adres: postbus 35061, 3005 DB Rotterdam.
Administratie-adres: postbus 93, 2501 CB 's-Gravenhage

Redaksiekollektief: Machteld Bakker, Boudewijn Chorus, Anton Constandse, Wim van Dooren, Thom Holterman, Rudolf de Jong, Wim de Lobel, Simon Radius, Hans Ramaer.
Verder werkten mee: Bas Moreel en Onkruit.
Omslagontwerp: Taluut, Utrecht.

REDAKTIONEEL

"Oorlog aan de oorlog" is de titel van deze (dubbele) aflevering van De As, die aan het antimilitarisme en aan de antimilitaristiese aksiegroep Onkruit is gewijd.
De woorden "oorlog aan de oorlog" herinneren aan de vooroorlogse anarchistiese en antimilitaristiese beweging in Nederland, met name aan de periode van de eerste wereldoorlog toen anarchistiese en religieuze antimilitaristen elkaar vonden in de strijd tegen militaire instituties en oorlogsideologiëen.
Vandaag heeft het anarchisties getinte antimilitarisme andere verschijningsvormen dan toen, maar nog steeds vormt de principiële dienstweigering - die nu totaalweigering genoemd wordt - één van de belangrijkste wortels van dit verzet. In zijn (inleidende) artikel schetst Constandse de historiese kontinuïteit van de dienstweigering, die - zoals uit de recente veroordeling van drie Onkruit-aktivisten/weigeraars blijkt - niets aan aktualiteit heeft ingeboet. Hoe de militaire rechtspraak op totaalweigering reageert komt ter sprake in het artikel van Holterman, terwijl verder in dit nummer de (geweigerde) getuigenverklaringen van De Jong en Chorus zijn opgenomen, alsmede een kort stuk van Ramaer over sociale verdediging als komplement van antimilitaristiese aksie. Onkruit zelf, althans een aantal Onkruit-aktivisten, blikt terug op de spektakulaire aksies die gevoerd zijn en de reaksies van de samenleving daarop. Dat de opvattingen van De As en Onkruit over anarchisme overigens beslist niet dezelfde zijn, valt te lezen in de uitgebreide diskussie daarover die eveneens in deze As is opgenomen. (HR)

erkend als een soort hoeder en keurder der zielen. Het doopsgezinde privilege om de eed te vervangen door een belofte is in 1916 aan iedereen verleend, die zich beroept op zijn religieuze gezindheid (later ook op zijn ethiese of filosofiese overtuiging) om te weigeren in naam van God iets te bezweren. Hij kan volstaan met de belofte, de waarheid te zeggen. De De Doopsgezinden nu hebben een groot aandeel gehad aan de schepping van de Bataafse republiek, die in 1795 ontstond. En toen naar het Franse voorbeeld de konskripsie (de dienstplicht) werd ingevoerd, zijn ze bezweken: ze hebben die dwang aanvaard. Maar toen ons land in 1810 werd ingelijfd bij Frankrijk en Napoleon keizer werd is het aantal deserteurs, onderduikers en lieden, van wie de papieren werden vervalst, zeer groot geweest. In Frankrijk zelf was het aantal dienstweigeraars ook enorm: men schatte het in 1804 (toen Napoleon keizer werd) op vijftigduizend.

VERZET TEGEN DE STAAT

Het koninkrijk der Nederlanden was gevestigd op de grondslag, die door de Fransen was gelegd, en behield dus de militaire dienstplicht. Door het perfeksioneren van de burgerlijke stand, ingevoerd in de Bataafse Republiek, werd het moeilijker om aan dienstplicht te ontkomen, hoewel desertie natuurlijk altijd voorkwam. De principiële dienstweigering kwam aanvankelijk van de zijde van "evangeliese" christenen. Maar anderzijds was dat ook weer niet zo verwonderlijk, want voor honderdduizenden (grotendeels analfabeet) was alleen de bijbel de bron, waaruit men dissidente meningen kon putten. Omstreeks 1830 zijn het de "Zwijndrechtse nieuwlichters" (echte proletariërs) die op dit gebied van zich doen spreken. Maar als in 1848 het socialisme in Nederland zijn intrede doet en in 1864 het bestaan van de Eerste Internationale een rol gaat spelen wordt het verzet tegen leger en oorlog op andere, niet-godsdienstige wijze gemotiveerd. De staat is de vijand van het proletariaat, de oorlog is een kapitalistiese en feodale aangelegenheid, de arbeiders en soldaten van alle landen moeten zich verenigen.

Op het kongres van de Internationale te Brussel in 1868 wordt (mede door de invloed van de Belgiese toenmaals libertaire socialist Cesar de Paepe) de algemene werkstaking tegen de oorlog - en deswege de algemene dienstweigering, die Domela Nieuwenhuis later zo sterk op de voorgrond heeft gesteld - als leidraad aanvaard. In 1891 kan men in ons land twee weigeraars registreren (Bos en Tieman) die acht en zes maanden gevangenisstraf krijgen, in 1896 van der Veer, en dan een reeks van jaarlijks protesterende antimilitaristen, wier namen men kan vinden in het boek van Jos Giesen: *Nieuwe Geschiedenis: het antimilitarisme van de daad* (1923). Merkwaardig genoeg bleef het evangelische, tolstojaanse element in de motivering sterk, vooral tijdens de mobilisatie in de eerste wereldoorlog. Mensen als Baehler, Ortt, van Mierop, Schermerhorn, De Ligt, A.R. de Jong, Truus Kruyt werkten graag met christelijke symbolen. En misschien hadden ze aldus meer aansluiting bij konfessionele kringen, in ieder geval stelden ze de christelijke overheid voor grote problemen. De IAMV (Internationale Anti-Militaristiese Vereniging) van 1904 was echter gesticht op initiatief van Domela Nieuwenhuis, en die was een volslagen atheïst.

Een bloeitijd van dienstweigering werd wel bereikt tijdens deze eerste wereldoorlog, toen ongelovige en religieuze socialisten één front vormden, onder andere op basis van het Dienstweigeringsmanifest van september 1915.

militairen in Den Helder, om solidair te zijn met de muiters, zijn toen verscheidene anarchisten tot gevangenisstraffen veroordeeld.

BINNEN OF BUITEN HET LEGER?

Het probleem dat zich toen voordeed kan aktueel worden genoemd. Bij de bedoelde muiterij in Nederlands-Indië, in de Spaanse burgeroorlog (waarin anarchisten een zeer aktieve rol hadden gespeeld) maar al veel eerder in de Russiese revoluties van 1905 en 1917 zijn wapens van de staat aangewend om te proberen die staat zelf schaakmat te zetten en hem met zijn eigen wapens...te ontwapenen. In de genoemde gevallen is dat niet gelukt, maar de geweldloosheid heeft in revolutionaire situaties nauwelijks een rol gespeeld. De vraag was dus wel, of het niet wenselijker was soldaat te worden om binnen de strijdkrachten het gezag uit te hollen en de dienstplichtigen (immers geen beroepssoldaten) te winnen voor opstand binnen het leger zelf, om te voorkomen dat dit zou worden ingezet voor fascistiese staatsgrepen, voor koloniale expedities of voor imperialistiese avonturen.
Het antwoord is niet gegeven door anarchisten, maar door tal van jongeren, die binnen de strijdkrachten ageren, een vakbond hebben gevormd, en kernen van ideologies verzet vormen. Ze hebben ook de nadruk gelegd op het gevaar, dat er een beroepsleger zou worden gesticht (zoals in Amerika en Engeland al is gebeurd) van serviele militairen, die bereid zijn elk bevel uit te voeren en die ideologies zijn geïntegreerd in het "militiar-industriële komplex". Zoals men oproer-politie heeft en marechaussee zou er dan ook een leger komen, dat uitsluitend een instrument zou zijn van de overheid. En het argument, om te proberen binnen de strijdkrachten te waken tegen fascisme en oorlogsdrift, is versterkt door het feit, dat de konventionele legers in de eerste plaats bedoeld zijn als kontrarevolutionaire machten tegen de eigen bevolking. Het is namelijk een feit, dat een toekomstige oorlog in Europa onmiddellijk een kernoorlog zal zijn, met raketten en atoombommen, die de konventionele strijdkrachten waardeloos maken. Ze zijn nutteloos voor een oorlog, maar zeer bedreigend voor het volk. Is het dan niet beter, aanwezig te zijn binnen die konventionele machinerie, om te proberen te voorkomen dat deze in te zetten is tegen het eigen volk?
Met dit probleem heeft Onkruit natuurlijk te maken. De principiële weigering (nu totaalweigering genoemd) is propagandisties van grote betekenis. De spektakulaire aksies van geweldloze aard hebben sterk de aandacht getrokken, omdat de angst voor de oorlog en het diepe onlustgevoel ten aanzien van de bewapening brede kringen beroeren. Maar men moet niet nalaten ook aandacht te schenken aan de kritiese houding van dienstplichtigen binnen de strijdkrachten. Beide stromingen zijn symbolies voor onze tijd: de toenemende konfrontatie tussen semi-fascistiese en vrijheidlievende, tussen barbaars-gewelddadige en pacifistiese krachten in een samenleving, die veroordeeld is en van een civilisatie, die haar ondergang tegemoet gaat.

DIENSTWEIGERING ALS HISTORIES FEIT

Anton Constandse

De zogenaamde kultuur, die wij kennen, zou beter civilisatie kunnen worden genoemd. Bij het woord kultuur is men snel geneigd te denken aan ethiese normen en situaties, aan het overwinnen van menselijke idealen. De term civilisatie is niet zo nadrukkelijk, men kan er een systeem van zeden en gewoonten in zien. Welnu, binnen zo'n stelsel heeft altijd een militair apparaat en de oorlog gepast. Het "patroon" of het "model" was altijd gericht op kollektieve, autoritair geleide gemeenschappen, waarin weinig rekening kon worden gehouden met een "persoonlijk geweten". Wat het "onpersoonlijke geweten" dan wel was? Dat was gehoorzaamheid aan hetgeen kerken, staten, partijen enz. voorschreven, een moraal "van buiten af". Binnen de grenzen mocht er niet (behalve door de staat zelf) worden gedood. Naar buiten m o e s t er zelfs worden gedood, als de ene horde in botsing kwam met de andere. Dat waren de zeden (niet te verwarren met zedelijkheid) van de wildernis, die de staten met elkaar vormen.

Nu zijn er altijd persoonlijkheden geweest en minderheden, die hebben geweigerd te doden op bevel, en mensen van het leven te beroven, met wie wij geen enkele relatie hadden gehad van vriendschap of vijandschap. In de tweede eeuw van het christendom is het voorgekomen, dat christenen die geloofden aan de komst van de Messias en die uitverkoren wensten te worden om met hem het nieuwe Duizendjarige Rijk in te gaan - na de ondergang van deze wereldorde - weigerden het zwaard te dragen. Ze hadden twee bijbelteksten bij de hand: "Ge zult niet doden" en "Wie het zwaard draagt zal door het zwaard vergaan". Maar de bijbel is zeer rijk aan opwekkingen, om gehoorzaam te zijn aan het gezag dat God zou hebben ingesteld. En de christelijke dienstweigeraars van het eerste uur werden spoedig in de steek gelaten door hun kerkelijke leiders, die hun gelovigen als krijgslieden verkochten aan de Romeinse keizers. Sinds de vierde eeuw was het christendom een geestelijk instrument voor het voeren van oorlogen.

Niettemin hebben steeds dissidenten, die zich op het Evangelie beriepen, geweigerd deel te nemen aan gewelddadige aksies. In Nederland waren er twee opvallende bewegingen in de zestiende eeuw. De eerste was die van de Wederdopers, geenszins geweldloos maar wel afkerig van staatsgezag, weigerachtig staat, kerk en eigendom te dienen, revolutionair, in afwachting van de Messias. Ze hebben Munster bezet en daar een Nieuw Jeruzalem gesticht, dat in bloed werd gesmoord door katholieken en luthersen samen. Uit hun geesteskring kwamen de Doopsgezinden, hier te lande aanhangers van Menno Simonsz ("mennisten") die de sociale orde wel aanvaardden, dus ook de eigendomsverhoudingen, maar van hun broeders en zusters eisten, dat ze geen krijgsdienst zouden verrichten. Omdat er toen nog geen algemene dienstplicht bestond was dat geen politiek probleem, hoewel de doopsgezinden (geen leden van de officiële calvinistiese kerk) wel gediskrimineerd werden.

Afgezien van hun pacifisme weigerden ze ook de eed af te leggen, en dat werd door de overheid geëerbiedigd, hoewel de afwijzing voortkwam uit wantrouwen jegens het gezag. Dit mocht volgens de Doopsgezinden niet worden

staat haar onderdanen oplegt. De totaalweigeraars willen hier niet aan meewerken.
Behalve bovenstaande bezwaren tegen het militaire apparaat en de staat (onderdrukkend t.o.v. het individu) zijn er ook nog andere bezwaren, nl. de rol van het leger, de staat en de wapenproducenten in de hele samenleving. Omdat deze bezwaren wel ongeveer bekend verondersteld mogen worden en het niet specifiek anarchistiese bezwaren tegen het leger zijn, lijkt het niet nodig daar hier nu verder op in te gaan.
Maar waarom doen deze mensen geen beroep op de wet GMD? Deze wet, die eens gezien werd als een overwinning door antimilitaristiese strijd, is inmiddels een instrument in handen van de staat geworden. De mensen met politieke bezwaren tegen het leger worden op deze manier uitgerangeerd, je hoort bijna niets meer van hun politieke bezwaren. Hun antimilitaristiese denkbeelden worden volkomen gedepolitiseerd doordat ze een beroep op de wet hebben gedaan. Daarom is totaalweigeren voor sommige mensen nog de enige manier om ruchtbaarheid te geven aan het antimilitarisme.

De aksies van Onkruit zijn altijd zeer opvallend; het zijn geen aksies die elke dag en overal gehouden worden. Ze hebben iets shockerends, iets heftigs. Zakken verf, openbare verbrandingen en vernielingen (van oorlogsspeelgoed) is heel wat anders dan het houden van een bij de politie aangevraagde demonstratie of het uitdelen van stencils. Onze aksies zijn bijna altijd direkte aksies: pogingen om de mensen aan het denken te zetten. Niet via een stencil over het militaire apparaat. Het militaire apparaat wordt zélf aangevallen, in de hoop dat de mensen zich daar iets van aantrekken. De aksies van Onkruit zijn ook nooit bedoeld om binnen een paar dagen iets konkreets te verwezenlijken: er zullen dan ook geen deeleisen gesteld worden. Met deeleisen (en daarmee eventueel ingewilligde deeleisen) kan de samenleving niet veranderd worden, ook niet beetje bij beetje. Het enige gevolg daarvan is, dat je zelf beetje bij beetje, en misschien ook wel veel sneller, ingekapseld zal worden. De huidige sociaal-ekonomiese orde zal nooit zaken toelaten, die de ondergang van deze orde kunnen bewerkstelligen; daarom zal een deeleis nooit een fundamentele slag aan het kapitalisme of staatkommunisme kunnen toebrengen.
De aksies van Onkruit zijn niet alleen buiten-parlementair, ze zijn ook antiparlementair. Verschillende (vooral zgn. linkse) politieke partijen hebben behalve hun kamergekeuvel ook nog aksies buiten het parlement. Deze aksies echter zijn enkel bedoeld om steun te geven aan de fraksie van de partij in het parlement. Ook zijn veel (vooral miljeu-)aksies bedoeld om druk uit te oefenen op het parlement in een poging om op deze manier de verlangens te realiseren. Onkruit gelooft hier niet in. De heren en dames van het parlement hebben al genoeg gepraat en nog niets bereikt. Ze hebben al veel te lang laten zien dat ze niets willen of kunnen doen. Bij de bewapeningskwestie blijkt dit iedere keer opnieuw: regeringen en partijen knippen iedere keer opnieuw als zakmessen voor de wapenproducenten. Soms dreigt er even gevaar voor de wapenproducenten, doordat er enige druk vanuit de bevolking is gekomen tegen de uitwassen van de bewapening (N-bom, modernisering van de kernwapens), maar dan wordt snel het Russiese monster uit de kast gehaald en alles zit weer snor. Van regeringen en partijen hebben we dus niets te verwachten. We zullen het zèlf moeten doen, zèlf aksie-

De processen wegens opruiïng volgden elkaar op, en terwijl de "opruiers" meestal hechtenis kregen, zagen de weigeraars zich veroordeeld tot gevangenisstraffen van gemiddeld tien maanden. In februari 1916 was er een steunfonds gesticht voor de slachtoffers van het militarisme in ons land. In 1920 is er, vooral op instignatie van Bart de Ligt en Albert de Jong, een Internationaal Anti-Militaristies Buro gesticht om het Nederlandse verzet in te voegen in het internationale antimilitarisme. Men schat dat er van 1915 tot 1923 ongeveer achthonderd jonge mensen principiëel de militaire dienst hebben geweigerd, dus gemiddeld honderd per jaar.

Men moet de propagandistiese betekenis daarvan niet onderschatten. Toen in 1921 Herman Groenendaal voedsel weigerde in de gevangenis om te protesteren tegen zijn veroordeling, is er een beroering ontstaan, die thans bijna onvoorstelbaar is. Overal in den lande waren er protestvergaderingen van anarchisten, antimilitaristen, syndikalisten, linkse marxisten, pacifisten, verder demonstraties en zelfs enige stakingen. In november vond dan binnen dit kader in Den Haag een bomaanslag plaats op de woning van een lid van de militaire rechtbank, die (hoewel de uitwerking ervan zeer bescheiden was en niemands leven gevaar liep) een ontzaglijke emotie heeft verwekt. Met gevangenisstraffen van vijf jaar (voor Leen van der Linde) en zes jaar (voor Piet Kooijman) poogde de justitie schrik aan te jagen.

Intussen is de principiële dienstweigering (nu "totaal" genoemd) voortgegaan, met de gebruikelijke gevangenisstraffen. Weliswaar heeft de grondwet van 1922 de mogelijkheid geopend, om religieuze gewetensbezwaren te erkennen, wat bij wet van 13 juli 1923 dan nader is vastgesteld. Die bezwaren mochten echter niet politiek van aard zijn, niet tegen de staat of de maatschappelijke orde zijn gericht, niet tegen een bepaald soort van oorlog. En de anarcho-socialisten, die in het voetspoor van Domela Nieuwenhuis deze verzetsbeweging inspireerden, konden geen argumenten aanvoeren, die werden erkend als gronden voor vrijstelling van militaire dienst. Bij die vrijstelling moesten overigens andere staatsdiensten worden verricht, soms binnen de administratie van het leger, soms daarbuiten terwille van de overheid. De politieke, gewoonlijk anarchistiese dienstweigeraars zagen zich dus tot gevangenisstraf veroordeeld. Hoewel de wet wat ruimer van aard is geworden door wijzigingen in 1963 en 1979 worden geen bezwaren erkend die politiek zijn, wèl meer humanisties-gefundeerde, ethiese argumenten tegen de dienstplicht.

In de periode van 1923 tot 1940 is het aantal principiële dienstweigeraars wel geringer geweest dan van 1915 tot 1923, zo ongeveer tien tot twintig per jaar, maar honderden hebben zich beroepen op de wet die gewetensbezwaren erkende, en die dus burgerlijke (civiele) diensplicht toestond. De rol van de IAMV is geleidelijk afgenomen, doordat zi zich steeds meer op het standpunt plaatste van de geweldloosheid, en bijvoorbeeld deelneming aan de Spaanse burgeroorlog veroordeelde. Ze verloor zodanig het kontakt met de strijd tegen het fascisme dat ze na 1940 ook niet meer is teruggekomen. Maar toen in 1933 de muiterij op de *Zeven Provinciën* van matrozen en mariniers, die zeker niet geweldloos waren, plaats vond hebben groepen van anarchisten en antimilitaristen zich ingezet om de straffende staatsaksie (het bombarderen van het schip, met 23 doden en ontzaglijk zware gevangenisstraffen voor de overlevenden) tegen de muiterij principiëel aan te vallen. Wegens opruiïng van

vanuit histories perspektief en vanwege de nog altijd voortdurende diskussie over de verhouding dienstweigeren - totaalweigeren. De BVD is gekozen om de tegenstelling te laten zien tussen strijd binnen en strijd buiten het leger. Er zijn binnen het leger nog wel andere organisaties werkzaam, zoals de VVDM (Vereniging Van Dienstplichtige Militairen) en de ANVM (Algemene Nederlandse Vereniging van Militairen), maar deze hebben ons inziens niets met antimilitaristiese strijd te maken. Het is niet de bedoeling tot de konklusie te komen dat Onkruit zich dé antimilitaristiese strategie heeft eigengemaakt, maar wel om enige kritiese noten te plaatsen bij andere organisaties die de term "anti-militaristies" in het vaandel voeren.

In 1974 scheidde een groepje mensen zich van VD af, uit onvrede met de gang van zaken aldaar. VD betrok volgens hen te weinig de ekonomiese, politieke en sociale kanten van het militarisme bij de strijd; zij was en bleef teveel gericht op de belangenbehartiging van dienstweigeraars en later ook werkweigeraars. Dienstweigeren in Nederland is inmiddels (sinds de hongerstaking van Herman Groenendaal) gelegaliseerd, voorzover het een weigering betreft vanwege gewetensbezwaren; de erkenning van politieke bezwaren ligt wel iets moeilijker. Als je gewetensbezwaren hebt tegen het in dienst gaan kan je na je keuring een beroep doen op de Wet Gewetensbezwaren Militaire Dienst. Meestal word je dan wel erkend en krijg je vervangende dienst te doen voor 19 maanden (de gewone diensplichttijd is 14 maanden).
Deze vervangende dienst heeft echter vaak niets van doen met jouw vorm van antimilitaristiese strijd en de vervangende dienst, die je je daarbij had voorgesteld. Slechts zeer weinigen komen op een plaats waar ze iets aan antimilitarisme kunnen doen, en dan nog alleen in de marges. Werkelijk antimilitaristiese strijd zal waarschijnlijk nooit binnen de vervangende dienst plaats kunnen vinden; de repressieve tolerantie kent ook zijn grenzen. En de al eerder genoemde politieke en ekonomiese faktoren blijven nog steeds buiten schot; het gaat haast alleen nog maar over de dienstweigering als techniese zaak, hoeveel er wel niet fout is aan allerlei procedures, wat daar nog aan veranderd zou moeten worden etc., maar waarom het werkelijk gaat, nl. de legitimiteit van dit alles, die gerechtvaardigd wordt door en zijn wortels vindt in de huidige ekonomiese, sociale en politieke verhoudingen, daar hebben ze het niet over.
Heeft Onkruit of hebben mensen bij Onkruit het daar dan wel over? Wij vinden van wel. De totaalweigering is niet alleen omdat je de wet GMD een verlengde vindt van het militaire systeem (of beter: van het systeem van repressieve tolerantie), maar bij de totaalweigering weiger je ook de keuring - een keuring die onderzoekt of je wel geschikt bent om te moorden. Wat voor wetten er ook mogen komen, een totaalweigeraar zal daar geen beroep op doen. En wel omdat hij vindt dat een systeem uit naam van een vermeende meerderheid daar niet het recht aan kan ontlenen om iemand iets op te leggen, waarbij de hierboven genoemde legitimiteit dus wel in het gedrang is, of in ieder geval ter diskussie wordt gesteld.
Dat deze diskussie bij nogal wat mensen weerklank vindt, kan niet ontkend worden. Wij denken dan ook dat binnen Onkruit de zin op zich van het totaalweigeren niet ter diskussie staat, wèl hoe je iedere keer deze diskussie (naar de buitenwacht)

ONKRUIT OVER ANTIMILITARISTIESE AKSIE

Het navolgende artikel is op verzoek van de redaksie van De As door een aantal leden van de antimilitaristiese aksiegroep Onkruit geschreven.
Na een gedeelte over antimilitarisme en anarchisme, wordt in gegaan op meer specifieke onderwerpen, zoals de diskussie over de strijd binnen dan wel buiten het leger, de reaksie van politie, justitie en pers op de aksies van Onkruit, vrouwen en militarisme, etc. Verder is een chronologie opgenomen van de belangrijkste gebeurtenissen van de afgelopen jaren.
Tenslotte is een proces-verklaring opgenomen van één van de totaalweigeraars, die 12 maart 1980 voor het Hoog Militair Gerechtshof terecht stond.
De beide afgebeelde affiesjes hebben te maken met de verschillende Onkruitaksies. De afbeelding van Prins Bernhard werd meegenomen uit de munitiefabriek De Kruithoorn te Den Bosch bij een bezetting van dat gebouw; het andere affiesje verscheen naar aanleiding van de aksie van Onkruit tegen de verkoop van militair speelgoed in warenhuizen.

De geschiedenis van het antimilitarisme en de geschiedenis van het anarchisme zijn in Nederland nauw met elkaar verbonden. Dat blijkt het duidelijkst uit het grote aantal anarchisten dat aan het begin van deze eeuw aktief is geweest in de Internationale Anti-Militaristiese Vereniging. Van de op dit moment bestaande antimilitaristiese groepen is Onkruit wel de meest in het oog (van de persfotograaf) springende. En ook aan Onkruit wordt nu gevraagd wat haar band is met het anarchisme. Is Onkruit anarchisties of alleen maar antimilitaristies en heeft zij verder geen politieke ideologie?
Onkruit richtte zich aanvankelijk alleen op het begeleiden en ondersteunen van totaalweigeraars. Totaalweigeraars willen, in tegenstelling tot "gewone" dienstweigeraars, geen beroep doen op de wet Gewetensbezwaren Militaire Dienst. Nog steeds neemt het totaalweigeren een belangrijke plaats bij Onkruit in. Veel aksies, die het afgelopen jaar zijn gevoerd, waren bedoeld om de totaalweigeraars moreel te ondersteunen en om bekendheid te geven aan de bezwaren van totaalweigeraars tegen het militaire apparaat. Is er nu een verband tussen totaalweigeren en anarchisme? Uit het feit dat de meeste totaalweigeraars zich anarchist noemen, blijkt wel, dat er in ieder geval wel een verband bestaat. Uit de verklaringen van de totaalweigeraars komt hun anarchisme ook zeker naar voren. Het militaire apparaat wordt gezien als dàt onderdeel van de samenleving waar de onderdrukking, de ondergeschiktheid en de onvrijheid het duidelijkst aanwezig zijn. De macht van de ene mens over de andere wordt door de totaalweigeraars afgekeurd. Willem Bosma zegt in zijn verklaring: "Ondergeschiktheid is de ziel van de militaire dienst, vrijheidsdrang de ziel van de mensheid". Hier logies uit voortvloeiend is de "anti-staat"- houding van de totaalweigeraars; steeds benadrukken zij de dwang die de

VROUW EN MILITARISME

De laatste tijd wordt er veel gesproken over de kwestie "vrouwen en dienstplicht". Elk blad dat je open slaat, heeft het er over. Vooral in de veel gelezen vrouwenbladen zoals Viva, Margriet, Libelle en Opzij wordt er veel aandacht aan besteed. Enkele voorbeelden: "Moet de vrouw in dienst haar mannetje staan?", "Vrouwen in de krijgsmacht", "Zorg dat je erbij komt!"
Al deze artikelen gaan in op de funksie van de vrouw in het Nederlandse leger. De plaats en de positie van de vrouw tov de man in het leger wordt hier sterk benadrukt. In alle artikelen komt naar voren dat het een winstpunt is voor de vrouwenbeweging dat vrouwen dezelfde positie "mogen" en kunnen innemen als mannen binnen dit leger. In dit gedeelte willen we duidelijk maken waarom wij het helemaal geen winstpunt vinden dat de vrouw in dienst dezelfde positie kan krijgen als de man. Ook willen we laten zien hoe en door wie deze diskussie is aangezwengeld. Hoe we als vrouwen ons willen opstellen tov het militarisme
De diskussie over vrouw en militarisme wordt in veel kringen besproken: de departementen, het leger, de vrouwenbeweging. Hoe komt het dat Nederland opeens de vrouwen toelaat tot alle funksies in het leger? Hebben we een uitermate voortvarende minister? Is er een grote pressie vanuit de vrouwenbeweging? Niets van dit alles, maar de uitvoering van een verdrag dat Nederland al in 1953 tekende. In dat jaar werd in New York een verdrag betreffende de politieke rechten van de vrouw gesloten. Uit het volgende citaat wordt duidelijk dat de overheid werkelijk helemaal niet begrijpt wat de ideeën achter de vrouwenstrijd nu eigenlijk zijn. Het is afkomstig uit het Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden (jaargang 1978): "Besluit van 15 december 1978, betreffende de politieke rechten van de vrouw. Overwegende dat het bij de Rijkswet van 29 april 1971 goedgekeurde verdrag betreffende de politieke rechten van de vrouw, de bepaling bevat dat vrouwen gerechtigd zijn op gelijke voet met mannen een overheidsambt te bekleden en alle ingevolge van de nationale wetgeving ingestelde overheidsbetrekkingen te vervullen en wel zonder onderscheid".
Uit dit artikel blijkt wel dat "die overheid" er helemaal niets van begrijpt en bovendien nog een ontzettend vies spelletje speelt (wat gewoon is binnen die kringen). In dit artikel staat oa dat vrouwen dezelfde positie moeten kunnen innemen als mannen die een overheidsambt bekleden. Wat houdt deze uitspraak nu eigenlijk in? Wij, als vrouwen, krijgen de mogelijkheid om al onze eigen ideeën, gevoelens overboord te zetten en ons zo gelijk te stellen aan de man. Wij "mogen" ook dezelfde machtsposities in nemen, die deze mannen al hebben. We mogen op dezelfde manier leven als deze mannen dat al lang mogen. En dat alles binnen "onze eigen" nationale wetgeving! De overheid verstaat onder emancipatie: het "opvijzelen" van het nivo van de vrouw tot aan het nivo van de reeds geaksepteerde man.
Dit is werkelijk te gek om los te lopen. Wij vrouwen streven er helemaal niet naar om op te klimmen tot het nivo van de man! Wij willen onze eigen gedachten en gevoelens niet de kop indrukken, we willen ze juist laten zien aan anderen. We willen laten zien dat het afgelopen moet zijn met elke vorm van onderdrukking; we willen deze hiërarchiese struktuur niet staande houden. We willen geen hervormingen, aanpassingen binnen dit systeem, binnen deze wetgeving. We willen

voeren tegen het leger, zèlf de wapenproducenten aanpakken. Laten we deze taken niet uit handen geven, niet afvaardigen.

Wat Onkruit gemeen heeft met alle vroegere antimilitaristiese aksiegroepen is de diskussie over het geweldsvraagstuk. De meeste mensen binnen Onkruit zijn niet strikt pacifisties. Geweld wordt door de meesten niet per definitie, in alle gevallen, afgewezen (solidariteit met de bewapende vrijheidsstrijders van Midden- en Zuid-Amerika komt veel voor bij Onkruit). Wat onze eigen aksies betreft: we keuren het gebruik van geweld naar personen af en proberen het zoveel mogelijk te vermijden. Geweld naar materiële zaken is niet onoverkomelijk, maar ook in geweld naar goederen toe zijn vele gradaties en dus zijn er ook veel verschillende standpunten binnen Onkruit. Sommigen vinden verfzakjes gooien ver genoeg gaan, anderen zullen het onklaar maken van militaire apparaten en fabrieken niet afwijzen.

Hoe is Onkruit eigenlijk georganiseerd? Na de speelgoedaksies in november 1979 schreef De Volkskrant: "De aksiegroep (...) zette in de verschillende plaatsen enkele honderden van haar leden in" (Volkskrant, 23-11-1979). Als je dit leest, moet je denken aan een centraal komitee van een politieke partij die haar orders geeft aan de leden van die partij. Zo werkt Onkruit beslist niet! Zij heeft geen ledenlijsten, geen verplichte kontributie en geen statuten (àl wordt er op het moment wel over gediskussieerd of er een platform moet komen, dat nieuwkomers zouden moeten kunnen onderschrijven). Onkruit heeft afdelingen in allerlei plaatsen van het land, heel verschillend in grootte. De afdelingen zijn geheel autonoom, ze kunnen zelfstandig aksies organiseren en uitvoeren. Behalve degenen, die organisatories bij Onkruit betrokken zijn, zijn er per regio vaak nog wel enkele tientallen sympathisanten die aan een aksie in de regio mee willen doen. Eens in de twee weken is er een landelijke vergadering. De afdelingen sturen één of twee mensen naar de landelijke vergadering, liefst roulerend. De landelijke vergadering funksioneert als een overkoepelend orgaan: informatie uit de afdelingen wordt doorgegeven, aksies worden aangekondigd, doorgepraat en geëvalueerd en landelijke zaken komen aan de orde.
Zoals hierboven beschreven, is dat de ideale situatie. Ook al zijn de meesten anarchisties georiënteerd, toch zie je dat er ook bij Onkruit mensen zijn die een onevenredig aandeel in de inbreng hebben. Is dit een puberteitsprobleem van het inmiddels flink gegroeide Onkruit, of is het iets struktureels, iets wat de komende jaren niet zal veranderen? Als de vraag gesteld wordt of Onkruit anarchisties is, dan zit het knelpunt ook in dit laatste. De meeste leden hebben als individu anarchistiese idealen voor ogen. Toch moeten we oppassen dat we (prakties) binnen onze eigen organisatie niet de autoritaire trekken van de maatschappij om ons heen overnemen.

ANDERE ANTIMILITARISTIESE ORGANISATIES

In dit gedeelte zal in het kort de houding van Onkruit ten opzichte van andere antimilitaristiese organisaties uiteengezet worden, met name die ten aanzien van de Vereniging Dienstweigeraars (VD) en de Bond van Dienstplichtigen (BVD). Waarom slechts deze twee, terwijl er waarschijnlijk nog talloze andere zijn? Het kiezen voor VD is begrijpelijk

sen mannelijke en vrouwelijke aktivisten. Voor mij is het meedoen aan antimilitaristiese aksies een logies gevolg van mijn ideeën over het anarchisme en het feminisme. Na een aksie kom ik meestal op het politieburo terecht en daar wordt het me nog eens duidelijk gemaakt dat ik als vrouw een aksie heb gevoerd; vrouwen worden meteen uit de groep gehaald en apart gezet, terwijl mannen "lekker gezellig" bij elkaar mogen blijven zitten. Vrouwen worden ook eerder gehaald voor een verhoor. Het is in dat geval een "gemoedelijk uitziende kerel" die probeert op je gevoel te werken en 'komplimentjes' maakt over je uiterlijk. De politie denkt dat dit bij ons vrouwen gemakkelijker resultaat oplevert.

Onkruit heeft besloten om zich niet meer uit elkaar te laten zetten. We blijven één groep. De laatste tijd komen er steeds meer vrouwen bij Onkruit. Dit versterkt onze positie als vrouw in een aksiegroep. Ik voel mezelf sterker als ik niet de enige vrouw ben bij een aksie. De kans op isolatie is kleiner als er meer vrouwen zijn. Het feit, dat steeds meer vrouwen de link leggen tussen feminisme/anarchisme en militarisme, maakt ons als aksiegroep veel sterker. We blijven niet langer als kleine groepjes vechten, maar als een grote groep. De kans dat de overheid ons in een hokje duwt en probeert in te kapselen wordt zo veel kleiner.

REAKSIES VAN PERS, PUBLIEK EN OVERHEID

Hoe reageren politie en justitie op Onkruit-aksies? Het zal een ieder duidelijk zijn dat politie en justitie hun (uiterste) best doen aksies van Onkruit te voorkomen, omdat deze de rust en orde verstoren en een aantasting van de gevestigde macht kunnen zijn. Hoewel Onkruit probeert een open "organisatie" te zijn, kondigt ze haar aksies van te voren (meestal) niet aan. Dat politie en justitie op bepaalde momenten toch alert zijn, is bijvoorbeeld wel gebleken tijdens processen van totaalweigeraars. Men verwacht, en niet ten onrechte, dat juist dàn aksies van Onkruit gepland zijn. Het gevolg is dat er een grootscheepse politiemacht op de been wordt gebracht met voorhanden zijnd materiaal als helikopters, filmkamera's, honden etc. Op stations en diverse andere plaatsen worden in burger geklede rechercheurs neergezet om Onkruiters te bespioneren. Zo'n optreden kan men toch moeilijk verdedigen als het proces slechts om twee of drie aangeklaagden gaat, ook al verwacht men moeilijkheden met een groepje sympathisanten.

Bovendien worden er door justitie de 'nodige' voorzorgsmaatregelen genomen, als het ruim voortijdig geboeid overbrengen van de aangeklaagden naar de plaats van veroordeling en het plaatsen van bezoekers achter kogelvrij glas. Meestal is het echter zo dat Onkruit-aksies op een onverwachte tijd en plaats gebeuren. Dat betekent dat politie en justitie pas achteraf kunnen ingrijpen en in bijna alle gevallen gaat dat niet zachtzinnig toe, (ondanks lijdelijk verzet). Vaak worden enkele of alle Onkruiters gearresteerd en probeert men door slijmerij, intimidatie, bedreiging en soms zelfs lichamelijk geweld mensen klein te krijgen. Maar dat zullen ze niet alleen tegen Onkruiters doen (denk maar weer aan krakers), hoewel bijv. het afvoeren van Greenpeace demonstranten voor de Canadese ambassade rustig, en niet door de Mobiele Eenheid gebeurde. Veelgestelde vragen op het politieburo na arrestatie zijn: "Waarom wil je nu je naam niet zeggen, je staat toch achter de aksie? Er zijn al zoveel mensen die hun naam hebben gezegd!" (Wat achteraf een

kunt doorgeven. Moet je konstant bij gerechtsgebouwen, gebouwen van de krijgsmacht en- raad aksievoeren of moet je iets anders (gaan) verzinnen? Deze laatste diskussie hoort echter niet hier gevoerd te worden, maar in de eigen gelederen.
Het argument, dat je jezelf als totaalweigeraar zou isoleren gaat (mede in verband met het voorgaande) ons inziens niet op; juist vanuit het perspektief van de totaalweigeraar kan veel aksie gevoerd worden (dit heeft het verleden al bewezen) en aan de totaalweigeraar staan best een aantal bladen ter beschikking waar hij zijn ideeën kwijt kan, wat dan ook inderdaad gebeurt. Bij vervangende dienst merken wij daar verder heel weinig van, over hun ervaringen lees je haast alleen in VeeDee (het blad van de Vereniging Dienstweigeraars).

Op een heel ander terrein van VD en Onkruit beweegt zich de Bond van Dienstplichtigen. Zijn VD en Onkruit buiten het leger aktief, de BVD is het voornamelijk binnen het leger. Deze positie binnen het leger heeft natuurlijk zijn konsekwenties voor je strategie en de verhouding doel - middelen. Je neemt (vaak naast de VVDM) als BVD in tal van konflikten tussen soldaten en kader toch een onderhandelingspositie in, die je vaak dwingt tot deeleisen. Ook de mogelijkheden van direkte aksie is door je positie aan allerlei beperkingen onderhevig. Een van de beperkingen die de BVD (en VVDM) zichzelf ook oplegt is dat het merendeel van de aksies uitsluitend gericht is op soldatenbelangen.
Net zo goed als het van Onkruit fout zou zijn om de soldaat als toppunt van militarisme te zien, is het andersom natuurlijk ook niet zo dat antimilitaristiese aksie slechts binnen de kazernepoorten gevoerd kan worden. Antimilitarisme gaat veel verder dan soldatenbelangen. Dit zal waarschijnlijk ook wel door BVD'ers toegegeven worden, alleen heeft dit voor hen (nog) geen praktiese konsekwenties. Een ander verschil tussen Onkruit en de BVD ligt in de diverse mogelijkheden van het leger, iets wat volgens ons voortkomt uit de verschillende politieke ideologieën. De analyses van waarvoor een leger gebruikt wordt en in wiens belang, is voor zowel Onkruit als de BVD wel duidelijk. Alleen: wat doe je er mee? De meeste mensen binnen Onkruit zijn voor de totale afschaffing van welk leger of militair apparaat dan ook, wat in dit verband duidelijk te maken heeft met min of meer anarchistiese ideeën bij Onkruiters en de wijze waarop zij een (on)mogelijke nieuwe samenleving zien.
In de BVD-ideologie is het huidige leger fout. De BVD wil de soldaten in het leger bewust maken van datgene waar ze mee bezig zijn en waarvoor het leger werkelijk is. Hierdoor zou dan het leger onbetrouwbaar worden in handen van de kapitalisten en ten tijde van de revolutie zou het leger aan de kant van de arbeiders staan om de revolutie te verdedigen tegen aanvallen van de bourgeoisie (sic!). Vanuit deze gedachte is het eenvoudig een link te leggen met zgn. revolutionair-socialistiese ideeën, die ook de BVD predikt. Onkruit heeft daar in het algemeen niet zoveel vertrouwen in. We citeren de anarchistiese antimilitarist Albert de Jong (1923):
"De burgerlijke strijders voor ontwapening willen het militarisme overwinnen, maar laten het kapitalisme ongeroerd. Welk een onmogelijke onderneming! De bolsjewiki willen het kapitalisme overwinnen, maar laten het militarisme ongeroerd. Welk een onmogelijke onderneming!"

Dat men meer begrip krijgt voor Onkruitaksies, ondanks de vele vooroordelen die door de pers opgediend worden (zoals verderop is te lezen) door met mensen te praten, blijkt bijvoorbeeld uit de reaksie van scholieren in Zutphen op de daar gevoerde aksie. Door met hen te praten en uit te leggen waarom er een levende blokkade was gemaakt voor de ingang van het huis van bewaring en de toren bezet was, begrepen ze waar het ons om ging. Uit solidariteit besloot men niet naar school te gaan. De mensen die bezwaren blijven maken tegen Onkruitaksies zijn zij die voor het militarisme kiezen of daar belangen bij hebben, zij die niet willen begrijpen wat het doel van de aksies is of zij die de middelen die Onkruit hanteert, afkeuren.

Hoewel publiciteit gunstig kan zijn voor bijvoorbeeld het uitdragen van Onkruit-ideeën, bepaalt deze niet de te voeren lijn. Onkruit is in de eerste plaats een aksiegroep die tegen allerlei vormen van militarisme vecht/ageert en de nadruk ligt altijd op die aksie. Bovendien zal de aksie zich veeleer richten op de omstanders, zoals bij de bekladding van de F-16, waarbij duizenden toeschouwers aanwezig waren. Dat de pers wel geïnformeerd wordt over aksies van Onkruit, en Onkruit ook interviews geeft betekent niet dat we onverdeeld enthousiast zijn over vele publikaties. Geregeld wekken ze grote irritatie op zoals hierna zal blijken. Dit is één reden om zelf verklaringen uit te delen tijdens aksies, brochures te schrijven en naar mogelijkheden te zoeken een eigen publiciteitsorgaan uit te geven.

Behalve de reeds beschreven houding van justitie tov Onkruit, heeft de staat ook nog een andere benadering, nl. de kriminalisering. Dat houdt in dat justitie onafhankelijk van aksies probeert om Onkruit(ers) in een misdadig, krimineel daglicht te plaatsen. Dit gebeurt niet alleen met woorden (mr. Daverschot bijv., die Onkruit een gewelddadige, brandstichtende organisatie noemt), maar ook met daden: de afgelopen maanden zijn er verschillende huiszoekingen geweest, waarvan de bedoeling volstrekt onduidelijk is (hoewel je natuurlijk wel kunt gissen: intimidatie, zoeken naar namen en adressen?). Tijdens deze huiszoekingen (onder het mom van verdenking van wapenbezit) zijn deuren vernield, ramen kapot geslagen en interieurs overhoop gehaald. Uiteindelijk werd niets gevonden. Ook wordt bijv. het leggen van een rookbom bestempeld als poging tot doodslag (Dit laatste niet nav een Onkruitaksie, maar wel gericht aan Onkruiters; als zodanig kunnen we dit beschouwen als onderdeel van de strijd van justitie tegen Onkruit).
Ook is gebleken dat bij een aantal gebeurtenissen dezelfde BVD'ers (of andere agenten in burger) de boel in de gaten houden. Dit zou er op kunnen wijzen dat er een speciaal groepje agenten is, dat zich bezighoudt met Onkruiters. Er worden foto's en vingerafdrukken verzameld door politie en justitie om de mensen bij volgende aksies gemakkelijker te herkennen. Bij processen wordt nauwelijks ingegaan op het politieke aspekt van de aksie, waarom men een aksie gevoerd heeft; men heeft slechts oog voor de wetjes die overtreden zijn (Openlijke geweldpleging is bij justitie een razend populair middel om Onkruiters achter de tralies te krijgen). Het is duidelijk waarom deze kriminalisering plaatsvindt: voorkomen dat anti-parlementiare groeperingen al te veel steun krijgen bij de bevolking. En wie steunt er nu een groepje georganiseerde, gewelddadige misdadigers?
Behalve de processen is de pers een uitstekend middel voor justitie om dat imago van Onkruit te verspreiden. Wat

omverwerping van allebei. De overheid maakt gebruik van de vrouwenstrijd om zo zichzelf te beschermen tegen aanvallen van buitenaf. Ze probeert zo een breuk tot stand te brengen binnen de vrouwenbeweging! Het is niet progressief om de vrouw de mogelijkheid te geven dezelfde rechten te hebben als de man, zolang deze rechten nog steeds opgelegd worden door een zeer kleine groep, die meent onze belangen te kunnen behartigen. Dezelfde truc past die overheid ook weer toe, nu de diskussie is gestart over vrouw en militaire dienst. M.b.v. schijnbaar voortvarende ideeën probeert "hij" ons vrouwen er in te luizen. Door te praten over gelijke rechten van vrouwen en mannen binnen het leger duwt hij de veel belangrijker diskussie over anti-militarisme naar de achtergrond. Als wij vrouwen daar in trappen en deze gedachten van de overheid zien als een winstpunt voor de vrouwenbeweging, dan hebben we toch niet meer te klagen? De overheid geeft ons toch de mogelijkheid om ons 'waar' te maken?
Nou, vergeet het maar! Dit spelletje is zo doorzichtig dat wij er niet aan mee doen! Feminisme en antimilitarisme zijn twee zaken die absoluut niet te scheiden zijn. Ik, als feministe, wil me los maken van alle opgelegde ideeën en gevoelens. Ik wil vechten tegen elke vorm van onderdrukking. Ik vecht tegen elk gezag dat mij opgelegd wordt. Ik vecht voor vrijheid. Onder vrijheid versta ik dan dat elk mens de mogelijkheid heeft om zelf te bepalen wat goed is. Dat elk mens zelf initiatief neemt om te leven, te denken, zonder dat dit initiatief uit handen wordt genomen door een ander. Ik ben tegen elke vorm van geweld dat gebruikt wordt om het bestaande (kapitalistiese systeem te beschermen. Ik vecht dus tegen het militarisme. Want juist het militaire apparaat is de grootste beschermer van dit paternalistiese systeem. Het is de grootste beschermer van de kapitalistiese staat, waar de mannenmaatschappij een uitingsvorm van is.
Het is toch te gek dat vrouwen praten over vrouwen in militaire dienst en dat ze daardoor meehelpen deze mannenmaatschappij te handhaven? Ik vind dat ik als vrouw me in moet zetten tegen het militarisme. Ik vind niet alleen dat ik als vrouw me móét inzetten tegen het militarisme, maar dat ik als vrouw niet anders kan dan strijd voeren tegen het militaire apparaat. Mijn ideeën over het feminisme zal ik in het kort proberen te formuleren: feminisme houdt niet in dat wij als vrouwen dezelfde machtsposities kunnen innemen als mannen; het betekent géén absolute macht, géén staat. "Gelijkheid voor de wet" zal de maatschappij niet veranderen, het geeft ons vrouwen alleen maar het 'recht' om ons in te passen in de bestaande maatschappij.
Hieruit blijkt dat ik als vrouw niet anders kan en wil dan vechten tegen dit militaire apparaat. Ik vind dat ik als vrouw wel vechten kan en moet, maar dan wèl voor omverwerping van deze maatschappij. Sinds ik als vrouw in Onkruit zit, krijg ik van vele kanten de vraag: "Wat doet een vrouw nu in een antimilitaristiese aksiegroep?" Telkens probeer ik weer duidelijk te maken dat het militarisme ook een zaak voor vrouwen is. Juist als vrouw vecht ik tegen elke vorm van onderdrukking, dus ook tegen het militaire apparaat. Bij aksies merk ik dat mensen veel agressiever optreden tegenover vrouwen dan tegenover mannen. Mensen schelden me uit voor hoer, of slet. Voor hen zijn aksievoerders slecht, maar 'n vrouw die aksie voert is toch wel het toppunt. De eerste keer schrok ik van deze vorm van agressie, omdat ik er helemaal niet bij stilgestaan had, dat men onderscheid zou maken tus-

twee uur slaagt de politie erin hen te verwijderen. Twee totaalweigeraars, Willem Bosma en Theo Wolswijk worden vastgehouden maar Theo ontsnapt een paar dagen later uit de kazerne in Breda; Willem wordt naar Nieuwersluis gebracht (nov.).

1979

Proces van Willem voor de Krijgsraad; eis en vonnis 18 maanden; er wordt gedemonstreerd door 200 mensen (14 febr.) - In een aantal steden (A'dam, Utrecht, Leeuwarden, Groningen) worden kerktorens bezet, alsmede de buro's voor militaire zaken in Nijmegen en Groningen (15 mrt.) - Voor de Trip van Zoutland-kazerne in Breda wordt gedemonstreerd; Willem de Haan en Theo geven zich aan en komen in Nieuwersluis bij Willem Bosma terecht (28 mrt.) - Op Koninginnedag springen Onkruiters met spandoeken voor de koets van Juliana en worden snel verwijderd. - De drie totaalweigeraars worden op last van staatssekretaris Haars overgeplaatst naar huizen van bewaring in Assen, Arnhem en Utrecht, omdat ze te lastig zouden zijn. Dertig mensen proberen de direksiekamer op het terrein van het strafkamp te bezetten; ze worden hardhandig verwijderd en gearresteerd. Op het buro van politie worden enkelen mishandeld, er worden foto's en vingerafdrukken gemaakt - In Arnhem wordt gedemonstreerd en in Assen wordt vlak voor Willem de Haan's komst een menselijke blokkade gemaakt, maar Willem wordt via de ingang van de rechtbank "afgeleverd"; de blokkade wordt opgeheven en er volgt een demonstratieve optocht door de binnenstad. De drie totaalweigeraars doen uit protest tegen hun overplaatsing een beroep op de wet gewetensbezwaren; zodra ze vrij zijn trekken ze het beroep weer in, en laten justitie weten zich vrijwillig te zullen melden als zij in één huis van bewaring worden geplaatst. Justitie gaat daar niet op in en de drie duiken onder (23 mei) - In Leeuwarden wordt de eerste F-16 op feestelijke wijze afgeleverd. Onkruit blokkeert de toegangsweg. De 3000 genodigden kunnen er niet in. Politie, marechaussee en de brandweer met hogedrukspuit slaan en trappen er stevig op los. Twee mensen worden gearresteerd, die 3 1/2 dag vast gezeten hebben (7 juni) - De bezetters van de hal van het Ministerie van defensie worden tot f. 300,-- boete of 12 dagen gevangenisstraf veroordeeld (27 juni) - Onkruiters bezetten tijdens de Taptoe Breda een toren en luiden de noodklok: "Is het hier oorlog?". Er worden 15 mensen opgepakt, de rest wordt uit elkaar geslagen (24 aug.) - De eerste aksie van Onkruit België. Tijdens de "verdedigingsmanifestatie" in Kortrijk ketenen een aantal mensen zich vast aan hekken en vlaggestokken (sept.) - Willem Bosma wordt opgepakt op 6 september en weer vrijgelaten om juridies-techniese reden op 21 september. - Open dag op de vliegbasis Twente; tussen de 100.000 bezoekers zijn 100 Onkruiters die verkoopstands van oorlogsspeelgoed, apparatuur van Holland Signaal èn de F-16 met verf besmeuren. Willem de Haan en Flip de Kroon worden opgepakt. Flip ontsnapt drie dagen later met hulp van buitenaf uit Nieuwersluis, Willem wordt opnieuw overgeplaatst naar Assen (15 sept.) - De laatste dag van de Vredesweek wordt het terrein van de Nijmeegse kazerne bezet en worden leuzen gekalkt: "Help de kazernes de wereld uit, om te beginnen uit Nederland" en "Weg met alle militaire onzin, deze kazerne is het begin". Theo Wolswijk wordt gearresteerd en naar Maastricht gebracht (29 sept.) - Bezetting van het direksiekantoor, verkoopadministratie en fabrieksterrein van de munitiefabriek de Kruithoorn in Den Bosch. Verkoopgegevens worden naar buiten doorgebeld. De men-

grove leugen blijkt te zijn). "Het lijkt wel of je aksie voert tegen de politie, dat is toch niet zo, of wel soms?". "Als je niet meewerkt, houden we je nog een paar dagen vast, want je kent artikel 144 toch"? "Als ik je nog een keer in deze stad zie, sla ik je in deze cel tegen alle muren op en laat ik je vijf dagen zonder iets liggen, en er zijn dan geen getuigen bij"!

Hoe reageert justitie op totaalweigeraars? Voortdurend blijkt bijv. tijdens processen dat totaalweigeraars als een bedreiging voor de maatschappij worden beschouwd, niet alleen om het totaalweigeren, maar ook omdat ze "hun toevlucht hebben gezocht tot een groep die zich begeven heeft in de kriminele sfeer" (aldus de auditeur-militair). Dit is voor justitie kennelijk reden om de vijf totaalweigeraars gevangen te houden in de verschillende huizen van bewaring. De angst voor Onkruit werd 20 februari jl tijdens een kort geding over de gescheiden gevangenschap, aangespannen tegen de staat door Willem, Theo en Flip, volmondig toegegeven door landsadvokaat mr. Drooglever-Fortuyn; de rechter heeft de staat in het gelijk gesteld; zij erkent het "gevaar" van Onkruit; de totaalweigeraars blijven gescheiden gedetineerd om mogelijke aksies, vluchtpogingen en eventuele verstoring van de orde in het huis van bewaring bij gezamenlijke detentie tegen te gaan. Voor justitie is het natuurlijk heel slim om tijdens de processen vooral het aksent te leggen op de Onkruit-aksies en de sympathie van de totaalweigeraars daarvoor. Daarmee kan zij de aandacht van het totaalweigeren op zich af leiden, want dat is uiteraard veel bedreigender voor haar.
Dat zo'n gescheiden detentie zelden voorkomt en bovendien heel bezwaarlijk is voor de totaalweigeraars, oa ten aanzien van de koördinatie van hun gezamenlijke processen, laat justitie koud. Zij weigert ook de totaalweigeraars als *politieke* gevangenen te beschouwen; voor haar blijven het kriminelen die als zodanig veroordeeld moeten worden. Een vreemde gang van zaken is, dat de totaalweigeraars veroordeeld worden door een militaire rechtbank. Hoe kunnen deze militairen onpartijdig recht spreken over mensen die het militaire systeem in alle vormen volledig afwijzen. Het is, zoals een totaalweigeraar eens opmerkte: "Alsof een vegetariër zich voor een slager moet verantwoorden, omdat hij/zij geen vlees wil eten".
Vreemd is ook dat de totaalweigeraars, veroordeeld door een militaire rechtbank, belanden in een huis van bewaring, waardoor ze ook nog eens een aantal rechten die gelden in een militaire strafinrichting, verliezen. De strafmaat, 18 maanden, is onevenredig hoog vergeleken met het burgerlijke strafrecht. Bovendien is het bij het burgerlijke strafrecht niet algemeen, dat mensen die nog in afwachting zijn van hun proces, al gedetineerd worden.

Hoe reageert het publiek op Onkruit-aksies? Meestal is het zo dat men aksies van Onkruit in eerste instantie beoordeelt op de mate van geweld en schade die zoiets aanricht, omdat dit het meest direkt zichtbaar is. Onkruit probeert echter tijdens aksies zo duidelijk mogelijk naar buiten te treden; verklaringen worden uitgedeeld, de pers wordt benaderd, soms gaan er journalisten/fotografen mee. Naarmate de doelstellingen duidelijker overkomen krijgen de mensen meer sympathie voor de aksies: "Eerst wist ik niet zo goed te verdedigen waarom ik de speelgoedaksie wel zag zitten, ondanks de schade die jullie daar aanrichtten. Maar toen bedacht ik dat er een heel verschil is tussen iets willekeurigs kapot maken en het doelbewust vernietigen van oorlogsspeelgoed".

1980
Ter afsluiting van de aktiviteiten rond de hongerstaking wordt in Den Bosch door 100 mensen een poging gedaan het dak van het huis van bewaring aldaar te bezetten. Als dit echter op hardhandige tegenstand stuit, wordt de hal van het paleis van justitie bezet. Als de Mobiele Eenheid de boel van binnenuit wil ontruimen, verdwijnen de aksievoerders/sters door de buitendeur. In het centrum wordt het kat en muis-spelletje met de Mobiele Eenheid nog enige tijd voortgezet (2 jan.) - De kommando-overdracht van het korps mariniers in Rotterdam wordt door Onkruiters verstoord. De bussen, waarmee de bezoekers worden aangevoerd, worden met verfzakjes bekogeld (10 jan.) - Flip de Kroon wordt overgeplaatst naar Den Haag (11 febr.) - Kort geding van Willem, Theo en Flip tegen de staat met als voornaamste eis: gezamenlijke detentie in Assen. Deze eis wordt afgewezen (20 febr.) - Dezelfde drie totaalweigeraars staan in Den Haag in hoger beroep voor het Hoog Militair Gerechtshof. Als drie getuigendeskundigen (Rudolf de Jong, Boudewijn Chorus en Jean Fabre) door het HMG worden geweigerd, besluiten de totaalweigeraars aan deze klucht niet meer mee te doen en verlaten ze de zaal. (13 mrt.).

Namen en adressen van de gevangen totaalweigeraars (per 15 maart 1980):

Willem de Haan, H.v.B., Brink 9, Assen.
Flip de Kroon, H.v.B. de Sprong, Stevinstr. 405, Den Haag.
Theo Wolswijk, H.v.B., Willem Alexanderweg 21, Maastricht.
Piet Klabbers, H.v.B., St. Jorisstr. 31, Den Bosch.
Gert v.d. Brink, H.v.B., Keizersgracht 4, Leeuwarden.
Willem Bosma, gevangenis Bankenbos, Veenhuizen.

VERKLARING

Tot slot volgt een verklaring van één van de drie totaalweigeraars m.b.t. het Hoger Beroep op 12 maart 1980.

"Allereerst moet mij van het hart dat ik hier sta met wel zeer gemengde gevoelens; want het mocht de indruk wekken dat ik het op enigerlei wijze eens ben met de hier opgevoerde klucht, dat ik mij als een schaap naar de militaire slachtbank laat voeren. Terwijl al lang duidelijk is, dat waar totaalweigeren begint, het recht ophoudt te bestaan. Dat ondervonden vorige week de Amsterdamse krakers aan den lijve, dat ondervinden dagelijks allen die strijden tegen onrecht en onderdrukking. Het heersende recht is het recht van de heersers. De tanks, zo zei Polak vorige week in een poging de door hem uitgevoerde staatsterreur te rechtvaardigen, de tanks waren er voor de veiligheid; de staatsveiligheid dan wel te verstaan. Dit keer werden ze nog niet direkt als wapen ingezet, men kon het ook zo wel af. En van liberaal tot sociaaldemokraat roept men om handhaving van de rechtsorde, van de demokratie. De rechtsorde, die spekulanten vrij spel geeft, het militarisme ondersteunt, ja, er zelfs onderdeel van is, de rechtsorde die de winsten moet verzekeren. Om met de krakers te spreken: de rechtsorde van Polak is de onze niet. Met de barrikades werd ook het masker van de demokratie onder de rupsbanden vermorzeld.
Intussen staan wij hier omdat wij op geen enkele wijze aan het militarisme willen meewerken. Het militarisme dat door oorlog en hongersnood al miljarden slachtoffers heeft gemaakt en zal maken als wij niet bereid zijn het, en de krachten die het in stand houden, te bestrijden. Een aantal getuigen

te denken van de volgende krantekoppen: "Klappen van Onkruit" (Telegraaf), "Onkruit vernielt voor duizenden guldens" (Parool), "Vernielen is een vorm van geweld. Als we allemaal op deze manier onze overtuiging uitdragen, wordt het een chaos" (Parool), "Onkruit op oorlogspad" (Algemeen Dagblad) of "...nu is Onkruit een geheime groep..." (Algemeen Dagblad). En het zijn niet alleen deze 'rechtse' kranten, die zich aan dit soort onzin schuldig maken. Nog enkele illustratieve voorbeelden. De Volkskrant over de speelgoed-aksie: "De aksiegroep, die zich antimilitaristies noemt...zette in de verschillende steden enkele honderden van haar leden in". Verder spreekt men alleen van schade in Amsterdam en blijven de aksies en aksievormen in andere steden onbesproken. De sfeer in het artikel: wij zijn vernielzuchtige jongeren, die door een centraal komitee ingezet worden. Vervolgens de rubrieken in dezelfde krant: "Dag in Dag uit" verwart (bewust?) militant en militaristies, en vergeet ten behoeve van de kriminalisatie de symboliek van de aksie, door ons als seniel af te schilderen. Jan Blokker schetst ons als gefrustreerde jongeren die "edelmoedig dus dom" zijn. Kennelijk was onze aksie zo bedreigend (en zouden onze motivaties zo iets fundamenteels raken) dat voorkomen moest worden, dat de achterliggende ideeën en motivaties bekend werden. Dit werd bereikt door ons af te schilderen als idioten. (NB: ook leden van verschillende 'terreur'-organisaties in de BRD worden beschreven als motiefloze moordenaars). In een artikel anderhalve week later moest De Volkskrantredakteur tussendoor nog even suggereren dat we een zeer geheimzinnig en anoniem clubje zijn.

Als we ons niet alleen richten tegen de direkte vorm van militarisme, het groene leger, blijkt de pers (met de sociaaldemokraten voorop) ons in een krimineel daglicht te willen stellen. Kennelijk (?) bewijzen we dat onze kritiek meer omvattend is en dat onze aksiemogelijkheden oneindig zijn. Dat is een gevaar voor hun sociale rust, de verzorgingsstaat, de repressieve tolerantie en de bestaande rechtsorde.

Het bovenstaande maakt erg duidelijk hoe Onkruit in de hoek wordt gezet. Bij elke aksie blijkt voor de pers de sensatie en het geweld belangrijker te zijn dan het doel van de aksie. Steeds weer blijkt dat justitie de pers uitstekend weet te gebruiken voor haar propaganda tegen ons.

CHRONOLOGIE 1974 - 1980

1974

Oprichting Onkruit - Haiko Dragstra weigert de laatste maanden van zijn vervangende dienst en verdwijnt in augustus 1976 achter de tralies.

1975

Onkruit doet mee aan het televisieprogramma Sprekershoek.

1976

Totaalweigeraar Jos Fleuren meldt zich in drievoud in Nieuwersluis, hetgeen de marechaussee hoofdbrekens kost. - Ger Pouw zit als totaalweigeraar de volle tijd uit.

1977

De YF-16, tentoongesteld in Gilze-Rijen wordt "geverfd" en moet in de fabriek van een nieuwe aerodynamiese laag worden voorzien. - Proces tegen keuringsweigeraar Willem de Haan.

1978

Ter ere van het 60-jarig bestaan van de luchtmacht komen honderdduizend mensen kijken naar het uitgestalde wapentuig op de vliegbasis Deelen. Onkruit verwelkomt hen met witgeschminkte en bebloede gezichten namens miljoenen oorlogsslachtoffers en spelen straattoneel in Arnhem (mei) - Onkruit bezet de hal van het Ministerie van defensie, buiten ketenen mensen zich vast aan de hekken. Na

ONKRUIT EN ONRECHT

Thom Holterman

Op 12 maart jl. vond er tegen een aantal totaalweigeraars, tevens aanhangers van Onkruit, een militair proces plaats. Alles wat maar door anarchisten tegen recht in het negatieve wordt ingebracht, kreeg zijn kans om waargemaakt te worden. In de eerste plaats was daar het machtsvertoon van een overheid, die zijn repressieve apparatuur tentoonspreidde. In de tweede plaats het opvoeren van een schijnproces. In de derde plaats was er de drogreden.

De militaire aanklager had wel respekt, zei hij, voor de totaalweigeraars. Ook realiseerde hij zich dat in deze zaak politieke overtuiging een belangrijke rol speelde. Daarvoor moest men echter in het parlement zijn. "Ik heb alleen te maken met de wet die er is op dienstweigeren", aldus de militaire aanklager, na welke opmerking hij 18 maanden gevangenisstraf eiste, en daarmee in het voetspoor van zijn maats voor de krijgsraad stapte. Uit de getuigenverklaring van Buiting moet vervolgens worden opgemaakt, dat het veroordelende vonnis ook al klaar lag. Alleen het aantal maanden detentie moest nog worden ingevuld.

Het proces nam zijn aanvang met een incident. De totaalweigeraars hadden een aantal getuige-deskundigen gevraagd bij te dragen tot hun verdediging. Drie van hen, te weten Boudewijn Chorus, Jean Fabre en Rudolf de Jong werden geweerd. Naar de mening van de rechter was hun deskundigheid 'irrelevant' omdat het een politieke toelichting zou betreffen op de motieven van deze dienstweigeraars. Natuurlijk was te voorzien dat met name een parlementariër als Van der Spek een even politiek betoog zou afsteken, wat hij, en de eveneens toegelaten polemoloog Leon Wecke, ook deed. Toelating riekt dus naar willekeur, maar wat mag je verwachten van op arrogantie van de macht drijvende figuren? De geweigerde bijdragen van As-redakteuren Boudewijn Chorus en Rudolf de Jong zijn elders in dit nummer opgenomen.

De sluiting van het incident kreeg een absurdisties karakter rond het vertrek van de drie beklaagden. Na de uitsluiting van de genoemde getuigen wilden de drie dienstweigeraars namelijk vertrekken, wat zij meldden. De president riep toen de zaal in: "Dat kan helemaal niet, alleen als ze de orde verstoren". Waarop het drietal de procesorde daadwerkelijk ging verstoren om alsnog te worden afgevoerd.

SCHIJNVERTONING

Het is een dwaze vertoning dat militairen oordelen over militaire dienstweigeraars. Veroordeling staat dan al vast. Het Hof dat over de drie dienstweigeraars moest oordelen bestond uit drie officieren (land-, lucht- en zeemacht) in uniform en drie burger-leden, waaronder de president. Tenminste twee van hen waren ex-militairen en hadden in krijgsraden gezeten. Het gaat hier dan om de rechterlijke macht!

Het hele vervolgingsbeleid dat vóór de uiteindelijke berechting zit is echter ook in handen van legerautoriteiten. De onpartijdigheid lijkt dus verre van verzekerd. De getuige-deskundige J.B. Buiting, strafrechtdocent aan de univer-

sen op het terrein worden door personeelsleden verwijderd, die in het gebouw door politie en Mobiele Eenheid. Er worden 42 arrestaties verricht; de arrestanten weigeren op het buro mee te werken aan een konfrontatie met het Kruithoornpersoneel, waarbij de nodige klappen vallen. Na afloop wordt Flip de Kroon alsnog herkend en opgepakt en uiteindelijk naar het huis van bewaring in Zutphen gebracht (24 okt.) - Gert van der Brink en Piet Klabbers worden snel na elkaar opgepakt en na enige tijd van Nieuwersluis overgebracht naar resp. Leeuwarden en Den Bosch. (nov.) - Uit solidariteit met 20 Franse dienstweigeraars, die de Belgiese ambassade in Parijs bezetten omdat ze in hun land worden vervolgd, bezetten 25 Onkruiters het Franse konsulaat in Amsterdam (9 nov.) - Willem en Theo staan terecht voor de Krijgsraad in Arnhem. Het hele gebouw is zwaar bewaakt: politie, marechaussee, honden, stillen, helikopter, mensen met kamera's van achter ramen en op daken. Zes overvalwagens van de Mobiele Eenheid staan al klaar. Slechts 25 mensen mogen, na gefouilleerd te zijn, het proces bijwonen, de rest moet buiten blijven. Tegen beide totaalweigeraars wordt 20 maanden geëist (15 nov.) - Landelijke speelgoedaksie. In een groot aantal steden uiten Onkruiters op verschillende manieren hun afkeer van oorlogsspeelgoed. Zo wordt in Amsterdam door als zwarte pieten verklede Onkruiters speelgoed met bloed overgoten en vernield, in Nijmegen wordt het meegenomen en buiten verbrand, in Den Bosch wordt het meegenomen en bij het politieburo afgegeven als zijnde verboden wapentuig, in Groningen wordt het in zakken gedaan en bij de kassa afgegeven met de mededeling dat het ongewenst is. Overal worden stencils uitgedeeld en stikkers op speelgoed geplakt (22 nov.) - Proces tegen Flip de Kroon en de vonnissen van Willem en Theo (beiden 18 maanden). Opnieuw is de hele boel zwaar bewaakt. Buiten doen zich enkele ongeregeldheden voor; er worden vijf mensen gearresteerd. Na afloop van het proces blokkeren 38 mensen mbv kettingen de toegangswegen tot het huis van bewaring in Zutphen. Tevens wordt er een kerktoren bezet. Als het busje waarin Flip vervoerd wordt arriveert, wordt het met zakjes verf bekogeld waarna het de aftocht blaast. Enige tijd later worden de demonstranten door de Mobiele Eenheid weggesleept en gearresteerd (29 nov.) In Brussel beslist de Navo-top over produksie en plaatsing van nieuwe kernwapens. Zo'n 50 Nederlandse en Belgiese Onkruiters bezetten het Belgiese Ministerie van Buitenlandse Zaken uit protest daartegen. Ze worden door een leger van politie en marechaussee verwijderd (12 dec.) - De vijf totaalweigeraars, alsmede een zevental antimilitaristen in Amsterdam en een tiental in Assen, gaan voor een week in hongerstaking uit protest tegen het toenemende militarisme, tegen de gevangenisstraffen van de totaalweigeraars, hun gescheiden detentie en tegen de kriminalisering van de antimilitaristiese beweging. Rond de hongerstaking worden diverse aksies gevoerd: in Maastricht wordt gedemonstreerd en enige dagen later de Onze Lieve Vrouwen Kerktoren bezet; in Zutphen wordt de hal van het huis van bewaring bezet (alle bezetters/sters worden gearresteerd, maar acht mensen weten, onder het oog van de verzamelde pers, uit een politiebusje te ontsnappen). Naar aanleiding van deze aksie wordt Flip overgeplaatst naar Haarlem, en uit protest hiertegen wordt een kerktoren in Zutphen bezet. In Assen wordt met 70 mensen een stille demonstratie gehouden (25-31 dec.).

BEGINSELEN

Dan is er nog het gegoochel met de idee 'straf'. De militaire aanklager meende dat hij alleen te maken heeft met de wet, die er is op dienstweigeren. Dit is een gelegenheidsargument als een jurist wil verdoezelen dat hij niet anders wil. Daar ga ik nu niet op in. Laten we maar eens aannemen dat de militiare aanklager meende wat hij zei, twee dingen namelijk:

(a) hij had alleen met de wet te maken;

(b) hij had respekt voor de totaalweigeraars.

Hoe verhouden deze twee uitspraken zich nu met zijn eis van 18 maanden gevangenisstraf voor de totaalweigeraars? In de eerste plaats is het zo dat onze rechtskultuur geen verplichting kent voor aanklagers om een vervolging door te zetten. Dit beginsel heeft wettelijke erkenning bijvoorbeeld in het wetboek van strafvordering: van vervolging kan worden afgezien op gronden aan het algemeen belang ontleend (het opportuniteitsbeginsel). De militaire aanklager zette de vervolging wél door!

In de tweede plaats kent onze rechtskultuur het proportionaliteitsbeginsel. Als er dan al gestraft moet worden, dan moeten straf en te bestraffen daad met elkaar in verhouding staan. Een vrijbrief vragen om een totaalweigeraar, iemand dus die *weigert* te liegen, afbreken, brandstichten, moorden, voor 18 maanden achter de tralies te krijgen, is het vragen om een mogelijkheid deze verhouding op de meest flagrante wijze tot een wanverhouding te maken. Alle proporties zijn zoek! Met andere woorden, de militaire aanklager had middelen zat om zijn respekt voor totaalweigeraars tot uitdrukking te brengen zónder in strijd te raken met zijn andere uitgangspunt, de wet dienen. Hij deed het tegendeel en drukte daarmee juist zijn afschuw uit jegens totaalweigeraars. Daarmee speelde hij tevens anarchisten in de kaart, die weer eens een bewijs te meer in handen gespeeld kregen over de 'rottigheid' van het recht.

Als het recht in westerse landen niet voldoet, dan komt dit wel in zijn strafrechtelijke kant tot uitdrukking, aldus is een hele stroom kritiese beschouwingen samen te vatten. Dit niet in het minst om zijn veelal averechtse effekt. Dat gevangenissen hogescholen van kriminaliteit zijn, zoals Kropotkin eens zei, daar zijn velen het over eens. Toch worden ze nog steeds gebouwd, en zitten ze vol (een bevolking waarvan bijna de helft van de mensen al eens eerder heeft 'gezeten'!).

STRAFFEN

Straffen wordt een aantal doelen toegeschreven. Zo wordt aan straffen een hervormings-, een opvoedingsdoel toegeschreven. Zou een totaalweigeraar vanwege dat doel gestraft worden? Dit lijkt al te zot. Welke gestichtsbewaarder, -predikant, -psycholoog, -psychiater of wie ook uit het strafrechterlijke kamp zou willen volhouden daartoe in staat te zijn? Het hervormings- en opvoedingsdoel zal noodzakelijkerwijs falen. Net zo als het faalt jegens anderen.

Straffen wordt ook gehanteerd vanwege zijn afschrikkingseffekt. Door déze totaalweigeraar hard te raken, zullen anderen er van weerhouden worden zijn voorbeeld te volgen. Dit strafdoel zal eveneens falen. Een aantal mensen zal zich juist, vanwege het 'martelaarschap' dat uitgaat van het ondergaan van gevangenisstraf voor een principiële zaak, nadrukkelijk op wetsovertreding toeleggen. Zo zullen zij tevens de behoefte gevoelen aan te

hebben op ons verzoek hun woordje gedaan (Deze tekst is geschreven vóór het proces; daarop bleek dat drie anarchistiese getuigen-deskundigen niet werden toegelaten. Onkruit), maar de echte getuigen, die miljarden slachtoffers, kunnen hun mond niet meer open doen: zij zijn het lugubere bewijs, de dode en zwijgende, maar juist ook zeer sprekende getuigen. Door in eigen land te strijden, kunnen we werkelijke solidariteit tonen met de onderdrukten over de gehele wereld. Want onze westerse landen zijn de veilige thuishavens van de grote koncerns die de techniese ontwikkelingen en machtsmiddelen van het westen gebruiken om met behulp van hun stromannetjes vele niet-westerse landen leeg te zuigen. Juist deze grote belangen zijn zeer gebaat bij rust en orde híer, want elke poging de situatie hier te veranderen, is een aantasting van hun imperium.

Om de vergelijking door te trekken, de krakers die de rechtsorde bestreden waarin spekulanten vrij spel hebben, vallen evenzeer het systeem aan waarin wapengiganten hun gang kunnen gaan, de maatschappij die gebaseerd is op uitbuiting en onderdrukking. Maar die maatschappij bevindt zich in een krisis. En om een beeldspraak te gebruiken, wij bevinden ons in de ruimen van dat zinkende schip, terwijl de stuurlui ons toeroepen: we redden het wel, blijf hozen. Maar het water is ons tot de lippen gestegen, en zó redden we het niet.

Er zal een andere orde moeten komen, en die zal er ook komen, de vraag is alleen welke. De kans is groot dat de politiestaat zich nog verder zal ontwikkelen en zich nog duidelijker zal manifesteren. Maar wij, wij willen leven en niet geleefd worden, wij willen onze toekomst zelf bepalen en daartoe zal de bestaande orde omvergeworpen moeten worden. Geen kompromis meer. Maar ik zal het kort houden; vorige keer al heb ik mijn motieven naar voren gebracht en aan hen, die ze waarderen, zijn ze bekend. Op deze plaats echter zijn onze woorden parelen voor de zwijnen, voor gedekoreerde, geuniformeerde, met linten behangen zwijnen. Op de beschuldigingen die tegen ons zijn ingebracht heb ik maar één antwoord!

Hierbij beschuldig ik de leden van het Hoog Militair Gerechtshof van:

1. Direkte medeplichtigheid aan de instandhouding van een moordzuchtig militair systeem dat in de loop der tijden ontelbaar veel slachtoffers heeft gemaakt.
2. (hierdoor) medeplichtigheid aan de uitbuiting van volkeren over de hele wereld.
3. Het negeren van de rechten van de mens.
4. Het veroordelen van onschuldigen tot 18 maanden gevangenisstraf.
5. Lid te zijn van een internationale misdadigersbende, de NAVO.
6. Handlanger te zijn van de internationale atoom- en wapenmaffia.
7. Medeplichtigheid aan de staatsterreur in eigen land.

Tenslotte, heren van het onrecht, jullie die nooit napalm zullen voelen dat zich inbrandt in de huid, die nooit van honger zullen sterven, voor wie de sterren en strepen de garantie zijn voor een prima plaats in de atoomschuilkelders of voor een goed heenkomen als dat nodig is, jullie die altijd buiten schot blijven en anderen het vuile werk op laten knappen, die geen sekonde minder zullen slapen om die 18 maanden, met jullie vonnis veeg ik mijn reet af.

Sterren en strepen - scheur ze aan repen. Geen mens, geen cent voor het militarisme. Naar alle waarheid".

denken is tevens *relativerend!):* wat is er nu wel en niet bereikt gedurende bijna een eeuw aksievoeren? Voorzover er iets bereikt is, door wélke aksie of vormen van aksies, is dat bereikt? En wanneer gekonstateerd wordt dat er niets bereikt is, waaraan zou dát dan kunnen liggen?

TOTAALWEIGEREN ALS SOCIALE DAAD

Rudolf de Jong.

Ik ben werkzaam op een histories instituut, waar ik mij oa met de geschiedenis van het anarchisme bezighoud. Ik wil dan ook beginnen met erop te wijzen dat er van oudsher een nauwe samenhang heeft bestaan tussen anarchisme, antimilitarisme en totaalweigeraars van de militaire dienst (ook al is het woord 'totaalweigeren' nieuw). De antimilitaristiese vereniging is wel beschouwd als de organisatievorm van het anarchisme in Nederland. In 1904 werd in Nederland de anarchisties georiënteerde Internationale Antimilitaristiese Vereniging (IAMV) opgericht, die de leuze voerde: "Geen man en geen cent en geen hamerslag voor het militarisme". Die hamerslag had geen betrekking, zoals ik lange tijd als zoon van een organisatie minnende vader heb gedacht, op een voorzittershamer, zoals op uw tafel ligt, maar op de hamerslag van de arbeid.

Het anarchistiese antimilitarisme was en is niet alleen een zaak van het leger, de dienstweigering en geweldloosheid, maar van de gehele maatschappij en de daarin aanwezige geweldstrukturen en machtsverhoudingen. Ik had het voorrecht de verklaring, die een van de overtuigde weigeraars voor dit Hof heeft afgelegd, van te voren te kunnen lezen. En deze verklaring gaat inderdaad over de *gehele* maatschappij, over multinationals, over techniek, over stakingen, over internationale financiële politiek. Wat doet dat er allemaal toe?, wat heeft dat nu met dienstweigering te maken?, wordt er vaak gezegd. Ook door rechters, misschien ook door u. Welnu, voor het anarchisties antimilitarisme heeft het er alles mee te maken. En het bewijs daarvoor kunt u vinden op uw militaire uniform. "Je maintiendrai" - ik zal handhaven - is de leuze van de Nederlandse Leeuw. En dat houdt meteen een vraag in: Wat zal en wil men handhaven? De vrede, de vrijheid, de demokratie?; zó luidt het ideologiese antwoord. Het werkelijke antwoord is: De bestaande orde en het antwoord in de konkrete situatie van de militair is datgene wat hem bevolen wordt. De soldaat die de leuze "Ik zal handhaven" op zijn uniform draagt, bepaalt *niet zelf* wat hij zal handhaven.

En hier ligt het verschil met de anarchistiese dienstweigeraar. Deze zegt: "Ik zal helpen handhaven en ik zal helpen veranderen, maar *ik bepaal zelf* wat ik wil handhaven, wat ik wil veranderen en *hoe ik dat doe.* Wat er veranderd en er *beslist niet gehandhaafd* moet worden, is duidelijk voor de anarchist. Alle vormen van machtsstrukturen die op ongelijkheid berusten, op zeggenschap van de ene mens over de andere en in laatste instantie op geweld, wijst het anarchisme af. Hij zoekt naar een zichzelf sturende samenleving. Geen wonder dat de

siteit van Utrecht, kon dan ook terecht stellen dat het vooronderzoek, en met name het onderzoek ter zitting een schijnvertoning was, die alleen moet dienen als legitimatie naar buiten toe. "Zulke schijnvertoningen zijn typies voor de justitie in totalitaire staten", aldus Buiting.

De zaken zouden niet anders hebben gelegen, wanneer niet-militaire rechters tot oordelen bevoegd waren. Op dat element wil ik mede ingaan. Het zou even dwaas zijn als een niet-militaire rechter zou moeten oordelen. Immers ook die niet-militaire rechter zit gekoppeld aan een maatschappelijk systeem, waarvan gevestigde machten vinden dat de daadwerkelijke handhaving gevorderd moet worden (verg. art. 28 Politiewet). Het is precies dit maatschappelijk systeem, dat een totaalweigeraar zegt te willen breken. Daarmee tornt hij aan de belangen van een 'orde', die mede verdedigd wordt door rechters, die weer in de handhaving van die 'orde' een eigen belang kennen (salaris, welstand, prestige). Een van de punten om rechters gewraakt te krijgen, dwz dat zij opgelegd krijgen zich te onthouden van het doen van een uitspraak in een zekere zaak, is het aantonen dat de rechter persoonlijk belang heeft bij het geschil (in dit geval tussen overheid en totaalweigeraar) (verg. art. 30 lid 1; Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering). Natuurlijk zal het door mij aangehaalde artikel nooit het bereik gegeven en zo uitgelegd worden als ik nu doe: geen enkele rechter kan een totaalweigeraar veroordelen. De veroordelende aktiviteit valt namelijk *binnen* dat maatschappelijk systeem, en het optreden van een totaalweigeraar valt daar, 'systematies' gezien, buiten. De totaalweigeraar wordt dan ook niet veroordeeld, hij wordt bestreden. En daarvoor moet de rechtsstaat terugvallen op het nivo van politiestaat. Dit brengt mee dat de totaalweigeraar tevergeefs een beroep zal doen op zaken, waarop anderen soms wel met sukses een beroep doen. Het gaat dan ondermeer om het volgende.

Ons rechtsstelsel heeft een zekere beveiliging ingebouwd tegen partijdig oordelen. Het is mogelijk rechters te wraken. Het wetboek van strafvordering zegt wat dat betreft uitdrukkelijk: een rechter ten aanzien van wie feiten of omstandigheden bestaan waardoor in het algemeen de rechterlijke onpartijdigheid ernstige schade zou kunnen lijden, kan worden gewraakt (art. 516). In het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering is te lezen dat wraking mogelijk is --naast het reeds genoemde geval--, indien er een hoge graad van vijandschap bestaat tussen de rechter en een van de partijen, of indien er tussen de rechter en een van de partijen beledigingen of bedreigingen hebben plaatsgevonden (art. 30, lid 10 en 11). In onze rechtskultuur wordt, gegeven deze rechtsregels, onpartijdigheid van de rechter hoog in het vaandel geheven. Onpartijdig zijn militaire rechters niet ten aanzien van totaalweigeraars; bovendien mag je aannemen dat er tussen militaire rechters en totaalweigeraars een hoge graad van vijandschap bestaat (van wege het principiële karakter van de zaak).

En dat de rechterlijke macht zich bedreigd voelde was ook duidelijk, getuige de uitgebreide veiligheidsmaatregelen die getroffen waren door de overheid. Allemaal zaken dus die gegeven onze rechtskultuur aanleiding zijn om de rechters gewraakt te krijgen. Het systeem waarin totaalweigeraars gesluisd zijn is daar immuun voor. Anarchisten vinden mede in een dergelijke mogelijkheid een reden om hun afschuw ten aanzien van recht te belijden. En terecht.

weten is hier een sociaal geweten.

En dit maakt het zo moeilijk. De anarchistiese dienstweigeraars stellen het leger als zodanig ter diskussie. De staat heeft liever te doen met mensen die zich louter beroepen op hun individuele ik dat van hen als individu een uitzondering maakt tav de dienstplicht. Vandaar de nadruk die geweldloosheid als uiterst persoonlijke levenshouding heeft gekregen en eigenlijk nog heeft bij de erkenning van de dienstweigering. Met belachelijke vragen als: "Wat doe je als een onverlaat in een donker bos je meisje wil aanranden?" heeft men jarenlang de fundamentele vragen over de rol van het leger en van de dienstplicht ontweken en gesteld dat iemand die niet absoluut en onder alle omstandigheden geweldloos was dan ook maar alle geweld moest aanvaarden. Alsof het onschadelijk maken van een zielige aanrander gelijk staat met hetgeen gebeurde in Vietnam en nu gebeurt in Cambodja en Afghanistan.

Als juristen weet u hoe juist bij geweld kwaliteit samenhangt met de omvang ervan. Kent ons rechtssysteem niet uiterst subtiele gradaties van geweldsaanwending die verschillend beoordeeld worden? Ons rechtssysteem onderscheidt toebrengen van lichamelijk letsel, mishandeling, zware mishandeling, zware mishandeling blijvend lichamelijk letsel tengevolge hebbend, doodslag, moord, moord met voorbedachte rade, en ook noodweer en noodweerexces als aanvaardbaar geweld. En bij dit alles gaat het nog alleen maar om individuele gewelddaden, niet om het massale geweld van oorlog en onderdrukking!

Dat ook de geweldloosheidsnorm bij de erkenning van de dienstweigering zo lang een zo ongenuanceerde rol heeft gespeeld wijst erop hoeveel gewetensvragen er *ontweken* zijn bij de erkenning van dienstweigeraars. Deze ontweken *gewetensbezwaren* stellen de totaalweigeraar van vandaag.

Zij horen daarbij vaak de volgende vragen: (1) We leven toch in een demokratie? De meerderheid beslist over maatschappelijke en politieke vragen. (2) Wie ben jij dat je op jouw leeftijd denkt over zulke belangrijke zaken een eigen oordeel te kunnen hebben? Is dat geen aanmatiging?

Het antwoord op de eerste vraag is: De demokratie is niet een zaak van de meerderheid maar van allen gezamenlijk en van ieder individueel; van de *rechten* van minderheden en individuen, ook het recht op handelen naar geweten. De demokratie begon als een strijd om rechten voor de individuele mens tegenover de macht van de staat. Deze strijd voor de rechten van de mens zetten wij dienstweigeraars voort.

Het antwoord op de tweede vraag is: Zodra het om je tegenstanders gaat, eis je wel een eigen oordeel. Het Befehl ist Befehl van de Duitsers is wel geaksepteerd. En ook kan men stellen dat de konsequentie van deze vraag zou zijn dat als u of ik zich zou uitspreken over bijv. de Russiese inval in Afghanistan, men ons wel even veel recht voor de schoenen zou kunnen gooien.

Wie ben jij onnozele historikus en wie bent u onnozele militaire rechters om het beter te willen weten dan iemand als president Brezjnef die aan het hoofd van 300 miljoen mensen en de grootste staat van de wereld staat en de verantwoordelijkheid draagt over oorlog en vrede voor de mensheid?

willen tonen, dat ook het Nederlandse maatschappelijk systeem zijn politieke gevangenen heeft. Met deze zelfopoffering, die in de totaalweigering zit, trachten zij tevens aan te tonen, dat dit maatschappelijk systeem inderdaad zo repressief is als zij in hun opvatting over dat zelfde systeem aannemen en aan anderen voorhouden. De eisende militaire aanklager, het oordelende Hoog Militair Gerechtshof spelen hen dat bewijs 'prachtig' in handen. Prachtig, vanwege het repressieve dekor: een rechtszaal afgeschermd door kogelvrij glas; een paleis van justitie zwaar bewaakt door burgerlijke en militaire politie.

Nog een heel andere overweging is te maken naar aanleiding van het afschrikkingsdoel van straf, ingezet tegen totaalweigeraars. De gedachtengang zal zijn: als het totaalweigeren niet zwaar wordt gestraft, zullen veel meer mensen het nog langer verdommen om te gehoorzamen aan een oproep om in militaire dienst te verschijnen. Als die vrees reëel is, geeft dat te denken voor wat betreft de hechtheid van de maatschappelijke band. Want met het hanteren van het afschrikkingsdoel wordt dan impliciet door systeemdragers erkend, dat die maatschappelijke band een fysiek gewelddadige is. Dat is precies wat anarchisten aangetoond willen hebben, en wat hen zo dus op een presenteerblaadje wordt aangereikt.

Straffen geschiedt ook met het doel gevaarlijke elementen (een moordzuchtig iemand, die in herhaling zal vervallen bijv.) uit de maatschappij verwijderd te houden, bijvoorbeeld omdat herhaling te vrezen valt. Maar welke gevaarlijkheid gaat er uit van geweldloze totaalweigeraars? Niets in die zin valt van hen te vrezen, integendeel zelfs. En bovendien het kán daar helemaal niet omgaan, want iemand kan zich maar eenmalig als totaalweigeraar manifesteren.

Straffen wordt ook nog steeds gedaan om te vergelden, om iemand die iets misdaan heeft dat betaald te zetten. Maar wat heeft een totaalweigeraar 'misdaan'? Heeft hij gestolen, gesloopt, gebrandsticht, gemoord? Niets van dat al.

De vier genoemde strafdoelen, opvoeding, afschrikking, verwijdering en vergelding worden in het bestraffen van totaalweigeraars gemist (evenals overigens tav andere personen; lees daarover het werk van Clara Meijer-Wichmann). Wat kan dan toch nog de reden zijn om hen te straffen? Clara Meijer-Wichmann zou zeggen: men 'straft' hen niet, maar men 'bestrijdt' hen. Het militaire strafrecht wordt tegen totaalweigeraars als verweermiddel tegen ongehoorzaamheid ingezet. Het wordt gebruikt in de vorm van de primitieve reaksie van een slaande ouder naar een kind.

De verwijzing naar Clara Meijer-Wichmann heeft een tweeledig doel. Ten eerste wil ik er mee aangeven dat het kritiseren van het strafrecht niet eerst van deze datum is. Clara Meijer-Wichmann heeft reeds zestig jaar geleden naar ons 'rechtsstelsel' gekeken, en er vervolgens geen spaan van heel gelaten. Haar man had wegens militaire dienstweigering in de gevangenis gezeten, en een aantal anderen in die jaren met hem. Daarmee geef ik ten tweede aan dat aanhangers van Onkruit histories gezien, niet zo'n unieke positie innemen als sommigen onder hen zichzelf wel menen te moeten toedichten. Principieel antimilitarisme is, integendeel, in Nederland vanouds één van de peilers geweest van maatschappelijk verzet. Deze gegevens maken Onkruitaktiviteiten niet minder belangrijk. Ze dienen echter te denken te geven (en

zijn om dodend te schieten, was voor de Nederlandse bevolking evenzeer een verrassing als voor het parlement, dat dit optreden achteraf toch nog gelegitimeerd heeft. Over het toenemende vermengen van politiële en militaire taken en de tendens naar het steeds meer formeren van operationele gevechtsgroepen en arrestatie-eenheden met een puur militaire kommandostruktuur wil ik hier niet verder uitwijden; geïnteresseerden verwijs ik graag naar mijn bijdrage aan de recente Alternatieve Justitiebegroting van de Coornhert-Liga. (1)
In het verlengde van de ontwikkeling naar een uitbreiding van de machtsmiddelen van de staat tegenover de burger ligt de *tendentiële verandering van regels*, die de staat bij zijn optreden jegens burgers in acht dient te nemen en die ook de burgers op hun beurt tegenover de staat binden. Het meest duidelijke voorbeeld hiervan is de *uitbreiding van de politiële bevoegdheden*, met name de ontworpen verruiming van mogelijkheden tot arrestatie en huiszoeking via de Vuurwapenwet. In de praktijk wordt deze voorgenomen verruiming echter reeds beoefend. Heel recent is dat weer gebleken bij de arrestatie van een lid van het Rood Verzetsfront. Bij deze arrestatie werd -naar achteraf is gebleken volkomen fiktief- verdenking op grond van de Vuurwapenwet gekonstrueerd: de kranten berichtten (puttend uit politiekommunikees) dat op de arrestant "grote hoeveelheden patronen en munitie" waren aangetroffen. Op grond van deze uit de lucht gegrepen berichtgeving werd de arrestant niet alleen een week vastgehouden, maar deed de politie ook een inval in zijn woning, waarbij de administratie van de aksiegroep zonder skrupules in beslag werd genomen. Na ontslag uit de voorlopige hechtenis, wegens gebrek aan bewijs, heeft de Officier van Justitie het bestaan de pers te laten weten "dat de verdenking jegens de arrestant blijft bestaan".
Ik haal deze kwestie hier nadrukkelijk aan, omdat deze wijze van optreden exakt illustreert wat ik in het kader van de ontwikkeling naar een sterke staat wil betogen. (2) Het gaat hier om de faktor van de *beperking van de politieke bewegingsvrijheid* van de burger. Deze faktor werkt voor *iedere* burger in gestadig toenemende mate, maar wordt allereerst beproefd en vervolmaakt in de aanwending tegenover diegenen, die niet langer heil zien in de disciplinering van hun politieke verzet door middel van politieke partijen en parlementaristiese kanaliseringsmechanismes.
Deze tendens naar het beperken van -allereerst buitenparlementaire- politieke bewegingsvrijheid meen ik ook te bespeuren in de vervolging van de totaalweigeraars. Waarom is het voor de staat en het militaire apparaat zo noodzakelijk om deze in de zin van het vigerende systeem zo ongedisciplineerde aktivisten langdurig te detineren? Het antwoord is naar mijn mening in zijn simpelste essentie gelegen in de relatieve ongrijpbaarheid van deze nieuwe stroming binnen de antimilitaristiese beweging. Een stroming die niet beperkt blijft tot de gedetineerde totaalweigeraars, maar zich solidariseert tot verder buiten de poorten van Nieuwersluis dan zij zelf in eerste instantie voor mogelijk had gehouden.
In deze zin komt de funksie van het leger als binnenlandse orde-handhaver in het vizier. *Repressief* is deze funksie primair weggelegd voor de politie, *preventief* voor de staatsveiligheidsdiensten. Het leger speelt daarbij doorgaans een ondersteunende rol. *Repressief* bijvoorbeeld als ondersteuning van politietaken, wanneer klassekonflikten al te bedreigend worden. De geschiedenis loopt in dit opzicht vanaf de grote spoorwegstaking

anarchist zich zo fel weert tegen de staat en het leger.

De staat bezit - bij definitie - het monopolie van het georganiseerd geweld en het leger is het belangrijkste geweldinstrument waarover de staat beschikt. Napoleon zou eens gezegd hebben: "Met bajonetten kan je alles doen, behalve er op zitten". De anarchist antwoordt: "De staten en de heersers zitten altijd op de bajonetten. Niet op de punten ervan - die houden zij gericht op de samenleving". Het gaat de anarchist niet alleen om de funksie, de rol van het leger in de samenleving. Het gaat hem ook om de verhoudingen in het leger die, hoezeer men ook praat over demokratisering van de strijdkracht, berust op hiërarchie, op bevelen en op het niet verantwoordelijk zijn voor het geweld dat de soldaat pleegt. Rol en struktuur van het leger staan lijnrecht tegenover de visie die de anarchist heeft op de samenleving, op de mens en op het persoonlijk geweten.
Het is niet moeilijk om anarchistiese denkers op te noemen die hierop gewezen hebben. Ik volsta met enkele namen. De Amerikaan Thoreau, die de burgerlijke ongehoorzaamheid bepleitte. De Rus Tolstoi die de geweldloosheid predikte. Beide hadden grote invloed op Gandhi. Van de Nederlanders noem ik Domela Nieuwenhuis, Bart de Ligt en de onlangs overleden dienstweigeraar en hongerstaker Herman Groenendaal. Van de Fransen Louis Lecoin die met hongerstaken de Franse dienstweigeringswetgeving hielp afdwingen. Veel belangrijker dan deze grote namen zijn de duizenden naamloze anarchistiese dienstweigeraars die niet erkend werden als gewetensbezwaarden maar toch volhardden.
De anarchistiese dienstweigering is zeer internationaal en heeft een lange traditie. Bovenal in Nederland. De anarchistiese gewetensbezwaren worden echter - tenzij zij samengaan met volstrekte geweldloosheid - niet of zeker erkend. Hier ligt een paradox die grappig zou zijn als zij niet zo treurig was, zoals deze rechtszaak opnieuw demonstreert. Het zijn namelijk de anarchistiese dienstweigeraars die zoveel moeite hebben om door u erkend te worden, die als weinig anderen de betekenis van het leger erkennen. Zij doen niet mee aan de neiging om het leger te bagatelliseren. Zij zien de militaire dienst niet als een corvee. Evenals de meest overtuigde voorstander van het leger is de anarchist ervan overtuigd dat als wij spreken over het militaire apparaat en de dienstplicht, wij het niet hebben over randverschijnselen, maar over *fundamentele* zaken in de samenleving en in het persoonlijke leven.

In waardering voor het leger staan anarchist en militarist lijnrecht tegenover elkaar, in de erkenning van de *betekenis* van het leger zitten zij op één lijn. Het is ook de ervaring van veel anarchistiese dienstweigeraars met militairen. "Met mij wilden zij allemaal praten. In mij zagen zij niet iemand die zich als persoontje wilde onttrekken aan het leger, maar die over het leger wilde praten". Een paradox ligt ook in het ontstaan van de Dienstweigeringswet in Nederland. De dienstweigeraar - hongerstaker - anarchist Herman Groenendaal droeg er toe bij dat deze wet tot stand kwam. Hijzelf en andere anarchisten vielen echter niet onder de normen van die wet. Een kommentator in het rk. dagblad De Tijd kwam er in die dagen niet uit en verzuchtte of er niet een rk. moraal theoloog was die hier nader op in wilde gaan! Dienstweigeren is uiteraard een persoonlijke *daad*, maar voor de anarchist is het geen persoonlijke zaak, geen *privé-zaak*, maar een sociale daad. Zijn persoonlijk geworden ge-

Dat is kennelijk anders gesteld met de twee kategorieën die momenteel de meest strijdbare posities van de antimilitaristiese beweging innemen en het dan ook, konform de geschetste ontwikkeling, heel wat zwaarder te verduren hebben. De ene tak is die van de antimilitaristen die binnen het leger opereren, bewust in dienst gaan om binnen het leger de strukturen en mentaliteit te versterken die een zekere demokratiese greep op de inzetbaarheid van en de gang van zaken binnen het leger mogelijk moeten maken. De andere tak is die van de totaalweigeraars, die vooral weigeren hun politieke integriteit tot inzet van systematies gesol met principes en overtuigingen te maken.
In het kader van de ontwikkeling naar een sterke staat zijn het juist deze opposanten die de staat met uiteenlopende middelen monddood tracht te maken. De rechtsgang tot nu toe, de detentie en de behandeling waaraan de totaalweigeraars worden blootgesteld vormen het treurige vervolg van de eerder ingeslagen weg. Ik wil hier besluiten met de logiese konklusie dat deze weg een heilloze is. Het Modell Deutschland heeft dat juist op dit punt uitermate duidelijk gemaakt: wie probeert integere aktivisten -in het Westduitse geval via Berufsverbote, kriminalisering en illegalisering van politiek links- wie probeert overtuigde anarchisten als de totaalweigeraars politiek de mond te snoeren, dwingt de vasthoudendste onder hen tot de volledige verwerping van alle gevestigde instituties, tot de in alle sektoren voortgezette weigering, en tot verzetsvormen die daar uitdrukking aan kunnen geven. De solidarisering met dit verzet zal zich blijven voortzetten. Bevestiging van de eerder opgelegde gevangenisstraffen zal deze ontwikkeling slechts versnellen, zal de eskalatie versterken. Als dat de bedoeling is van dit Gerechtshof, dan bevordert het precies het tegenovergestelde van de orde die ze heeft verkozen te handhaven.

NOTEN

(1) De alternatieve justitiebegroting 1980 van de Coornhert-Liga is te bestellen bij Ars Aequi, Bloemstede 69, Maarssen; f. 6,50.

(2) Voor dit stuk heb ik gebruik gemaakt van "Enige opmerkingen over terrorisme en de ontwikkeling naar een 'sterke' staat", door K. Koch, welk artikel ik aantrof in een scholingsmap van de Vereniging Dienstweigeraars; Arnhem, 1979.

NOGMAALS PROUDHON

In nummer 42/43 van De As (Proudhon) is op pagina 4 regel 14 van boven het woord niet *weggevallen. De zin luidt dus: "...blijken bijvoorbeeld niet tot willekeur herleidbaar te zijn". Tegelijk met het Proudhonnummer van De As verscheen een aflevering van het geschiedenistijdschrift Skript (Herengracht 286, Amsterdam) met een bijdrage over Proudhon. In dat artikel worden Proudhons opvattingen over de vrouw, het gezin en de sexualiteit beschreven, een aspekt dat in De As onbelicht is gebleven. Een jaarabonnement op Skript kost zes gulden; het artikel over Proudhon van Kees van Rij staat in nr. 1/jaargang 2.*

TOTAALWEIGEREN EN DE ONTWIKKELING NAAR EEN 'STERKE' STAAT

Boudewijn Chorus,

In mijn bijdrage voor dit Gerechtshof wil ik in het kort iets zeggen over een specifiek aspekt dat ik in de vervolging van de zogenoemde totaalweigeraars meen te kunnen aantreffen.
Dit aspekt betreft een weinig belichte funksie van het militarisme en het militaire apparaat, namelijk de impliciete taak van het leger om -naast andere geweldsinstituties van de staat- de binnenlandse orde te handhaven.

Ik moet hierbij eerst ingaan op de ontwikkeling naar wat algemeen omschreven wordt als een 'sterke' staat. Dit afglijden naar een sterke staat, waarin aan de politieke bewegingsvrijheid van iedere burger steeds nauwere grenzen worden gesteld, hebben we de afgelopen jaren het duidelijkst kunnen waarnemen in de Bondsrepubliek West-Duitsland. Dit verschijnsel wordt wel aangeduid met het histories gezien huiveringwekkende kodewoord *Modell Deutschland.* Dit kodewoord, dat in de verkiezingsstrijd in de Bondsrepubliek zelf door de verschillende partijen naar voren is gebracht als hèt recept voor een Europese rechtsstaat, staat echter voor een typies *Duitse* oplossing van een typies *Duitse* problematiek. Over die oplossing en die problematiek wil ik hier niet gaan uitwijden. Ik vraag liever Uw aandacht voor het inzicht dat het hier gaat om een ontwikkeling die zich in *alle* westerse geïndustrialiseerde samenlevingen voordoet, ook zonder dat het om export van de moderne Duitse variant gaat.

Bij de ontwikkeling naar een sterke staat gaat het om een komplex van faktoren, waardoor het gedrag van iedere burger steeds perfekter door de staat gekontroleerd, gereguleerd en gemanipuleerd kan worden. Een belangrijke faktor in dit komplex is de groei van het repressieve apparaat. De machtsmiddelen van de staat tegenover de burger zijn ook in Nederland niet alleen absoluut gezien maar ook relatief aan een enorme groei onderhevig. Naast een gestadige *kwantitatieve* toename van het politieapparaat is, althans op technologies gebied, een aanzienlijke *kwalitatieve* vergroting van de aksieradius en de operatiemogelijkheden van de politie manifest. Deze gaat bovendien gepaard met een onverhulde *militarisering* van de politie, zowel in mentaliteit, als in organisatie, toerusting, bewapening en inzetbaarheid van het apparaat.
Tegelijk treedt een *verzelfstandiging van het repressieve apparaat* op: de formele mogelijkheden tot kontrole nemen misschien toe, de feitelijke effektuering van deze mogelijkheden stagneert, de kontrolerende taak van parlement en politieke partijen wordt meer en meer een legitimerende. Als voorbeeld kan gerefereerd worden aan de arrestatie van RAF-strijders in Amsterdam en van Zuid-Molukkers in Breukelen. In deze voorbeelden was de verzelfstandiging van het repressieve apparaat heel duidelijk: niet de rechter deelt de eventuele straffen uit, maar de politie, en dit tot exekutie van nog onberechte verdachten toe. Het gebruik van automatiese snelvuurwapens, van onmiskenbaar militaire signatuur, door leden van de Bijzondere Bijstandseenheid Rijkspolitie die getraind

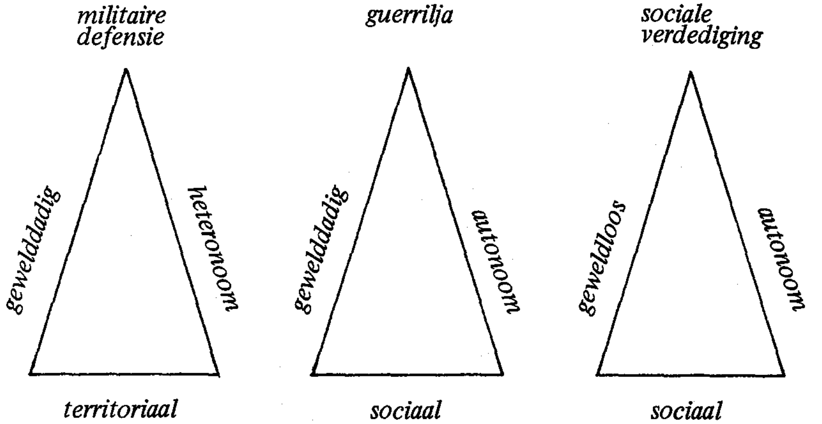
macht in handen.
Galtung duidt sociale verdediging aan als een niet-militaire vorm van verzet dat zich richt op verdediging van sociale waarden. Het kenmerkende verschil tussen de guerrilja en de andere vorm van volksverzet ligt in de keuze tussen geweld en geweldloosheid. Sociale verdediging, gezien als geweldloze aksie, vertoont volgens Galtung overigens heel wat meer overeenkomsten met de guerrilja dan met het militaire apparaat, zodat men gemakkelijker van een guerriljamentaliteit naar sociale verdediging kan overstappen, dan van een militaire kampanje naar geweldloze aksie. Dat laatste is vooral van belang omdat in de jaren '70 ook in militaire kringen de idee van sociale verdediging is aanvaard. Het zal echter duidelijk zijn dat militaire strategen sociale defensie slechts opvatten als een variant van het traditionele militarisme. In die opvatting van 'civilian defense' staat het leger primair. Civiele of sociale defensie heeft dan tot doel bij te dragen aan een militaire overwinning door planmatige ongehoorzaamheidsaksies van de bevolking in door de militaire tegenstander veroverde gebieden. Deze militaire visie op sociale verdediging is vanzelfsprekend een andere dan die van Galtung.
Toch heeft Galtung gemeend zitting te moeten nemen in een door de Nederlandse regering in 1975 ingestelde kommissie, die tot taak kreeg de problematiek van geweldloze konfliktoplossing te onderzoeken. Een ander prominent lid van die kommissie is Gene Sharp, een Amerikaans politikoloog die bekendheid gekregen heeft door zijn inventarisatie van geweldloze strijdmethoden in het verleden. Sharps voornaamste studie (The politics of non-violent action) is verwant aan het tweedelige werk van de Nederlandse anarchist Bart de Ligt. (5) Zowel Sharp als De Ligt hebben willen aantonen dat geweldloze sociale aksie een effektieve vorm van verdediging kan zijn, maar terwijl De Ligt als antimilitarist en anarchist niets met het militarisme van doen wilde hebben, propageert Sharp samenwerking tussen militairen en burgers bij de opbouw van een sociaal verdedigingssysteem. (6)
Het bovenstaande illustreert de verwarring die inmiddels rond het begrip sociale verdediging is ontstaan. In dat verband stellen Jocheim & Hornung dat het bestaan van geweldloze methoden van sociale aksie nog niets zegt over de toepasbaarheid van sociale verdedigingskonsepten. Terecht zeggen ze dat sociale verdediging bedoeld is om bestaande sociale waarden te verdedigen en verder te ontwikkelen. Die laatste doelstelling heeft niet zozeer betrekking op een externe tegenstander, maar veeleer op de eigen samenleving en dan dringt zich de vraag op of die waardevol genoeg is om verdedigd te worden. Het nivo van demokratisering dat bereikt moet zijn om sociale verdediging mogelijk te maken is van essentiële betekenis. Jocheim & Hornung verwerpen daarom de funksionele opvatting van sociale verdediging, waarbij dergelijke maatschappelijke faktoren als sekundair worden beschouwd. (7) Dat sociale verdediging eerst zinvol wordt als er sprake is van een participatiedemokratie, is ook benadrukt door de Belgiese polemoloog Geeraerts. (8) Hij onderscheidt twee konsepten van sociale verdediging: de instrumentele en de strukturele. In de instrumentele benadering ligt het aksent op sociale verdediging als alternatieve defensie tegen militaire staatsgrepen en invasies zonder meer. Het kriterium is de effektiviteit en in die zin is sociale verdediging alleen een instrument om bestaande machtsrelaties zo geweldloos mogelijk te effektueren. Wat Jocheim & Hornung de funksionele opvatting noemen komt overeen met deze benadering van

van 1903 via de zeeliedenstaking 1911, de veenarbeiders 1920, de textielwerkers te Deventer 1931, de havenstakingen 1945/1946, de staking van het gemeentepersoneel 1955, de bouwvakstaking 1966, de staking bij Shell en Werkspoor op de Antillen 1969, de havenstaking 1970, de staking van vrachtwagenchauffeurs 1974 tot de havenstaking van vorig jaar. Bij al deze klassekonflikten werd het leger ingezet of werd er officieel mee gedreigd. Daarnaast is nog een reeks van kleinere konflikten zoals de ontruiming van de Amsterdamse Nieuwmarkt en de recente ontruiming van de Vondelstraatbuurt te noemen. De marechaussee is een langzamerhand permanente ondersteuning van de Amsterdamse politie geworden, ook dienstplichtigen maken er deel van uit. Het 44e pantser-infanterie bataljon heeft een expliciete relbestrijdingstaak, hoewel deze troep officieel deel uitmaakt van de vredestroepen van de Verenigde Naties.
Preventief is de geschetste funksie van het militarisme vooral gelegen in de kollektieve opvoeding en instudering in het hiërarchies denken en handelen, in discipline en in oefening van het vijand-denken, het aankweken van anti-kommunisme, politieke arrogantie en het verbinden van dit alles met de ontplooiïng van potentie-gevoelens, geüniformeerd gezag en zwart-wit, militaristies, gedrag. Wie niet met deze boot mee wil, mag niet straffeloos aan de wal blijven staan, maar moet zomogelijk verzopen worden en in ieder geval een duchtig nat pak halen.

Kwantitatief vormt de kwestie van de dienstweigeraars voor het militarisme geen enkel probleem. Ongeveer 2 procent van de ingeschreven dienstplichtigen doet een beroep op de Wet Gewetensbezwaren, dat zijn jaarlijks zo'n 2500 weigeraars op 120.000 dienstplichtigen. Daarbij kan naar schatting nog eenzelfde percentage weigeraars worden geteld, die op andere wijzen buiten dienst blijven, zodat het jaarlijks om hooguit 5000 man gaat die zich opzettelijk aan de dienstplicht onttrekken. Van deze tweede groep van feitelijk oneigenlijke weigeraars als S5-ers, Jehova's getuigen ed. kan nauwelijks een politiserend effekt uitgaan. Deze groep wordt dan ook betrekkelijk ongemoeid gelaten.
Dat is al minder het geval met de groep officiële weigeraars, die een beroep doen op de Wet Gewetensbezwaren. Hen wordt het lastig gemaakt, hun motieven worden in veel gevallen getest en moeten binnen de normen vallen die een dergelijk beroep op de wet voorschrijft. Maar uiteindelijk is het recht op deze wijze van dienstweigeren in extenso erkend en dat heeft natuurlijk tegelijk de militaire overheid een eenvoudig en doeltreffend seleksieinstrument verschaft. Uitgeselekteerd worden hiermee echter alleen diegenen die bereid zijn in twijfelgevallen hun bezwaren in termen van het ethiese geweten te gieten en die zich bovendien in enigerlei vorm willen laten onderwerpen aan toetsing hiervan. Tot de ethiek van het geweten kunnen sinds de laatste wetswijziging formeel ook bepaalde politieke keuzes worden gerekend, zodat de kwestie van opvattingen over het geweldsvraagstuk, de vraag hoe de maatschappij in elkaar zit en wat de rol van het leger daarin is, met enig pas- en meetwerk binnen de sfeer der gewetensbezwaren is te brengen. De bezwaren die uitsluitend *politiek* gemotiveerd zijn vallen daar echter nog altijd buiten. Aldus worden de bokken subtiel van de schapen gescheiden. En voor de schapen wordt dienstweigeren zo vooral een procedurele, administratieve aangelegenheid. Politiek is daarmee deze kategorie voor het militarisme ongevaarlijk geworden.

Meijer-Wichmann, Bart de Ligt, Albert de Jong en Arthur Lehning hebben daaraan gedurende de periode tussen beide wereldoorlogen bijgedragen op een wijze die thans nog aktueel is. De ruimte ontbreekt om deze bijdragen te behandelen en bovendien heeft Jocheim daar in extenso verslag van gedaan. Kort gezegd betreft het echter geweldloze sociale aksies, die ten doel hebben om de tegenstander uiteindelijk te verlammen. (11)

Steeds echter moeten dergelijke aksies anticiperend zijn en in dat verband mag de zgn. Sabotagenota van Roel van Duyn tot slot niet onvermeld blijven. (12) Van Duyns voorstel om de BB om te vormen tot een school voor niet-militaire verzetsvormen is weliswaar inmiddels achterhaald door de opheffing van deze dienst, maar het merendeel van de door hem genoemde sociale verdedigingstechnieken is dat zeker niet.

NOTEN

(1) Recent verschenen twee publikaties over sociale verdediging en geweldloze aksie: Sociale Verdediging, een bundel beschouwingen over dat onderwerp onder redaksie van Hylke Tromp, waarin onder meer bijdragen van Galtung, Sharp, Hornung & Jocheim (Xeno, Groningen; f. 19,75); Geweldloos Aktief themanummer 5, dat een samenvatting van Sharps 900 pag. tellende studie The politics of nonviolent action bevat (Centrum voor geweldloze weerbaarheid, pb 4098, Amsterdam; f. 8,50). (2) Gernot Jocheim, Antimilitaristische Aktionstheorie, Soziale Revolution und Soziale Verteidigung; Assen/Amsterdam, 1977. (3) Verg. Thom Holterman, Een anarchosocialistiese opvatting over recht (in Een beeld van recht, ars Aequi nr. 11/1979). (4) Johan Galtung, Twee opvattingen over defensie: territoriale en sociale verdediging (in Sociale Verdediging, zie noot 1). (5) Bart de Ligt, Vrede als daad (2 delen); Arnhem, 1931/1933. (6)

ANTIMILITARISME EN SOCIALE VERDEDIGING

Hans Ramaer

Naar aanleiding van recent verschenen publikaties wordt in dit artikel geschetst hoe in het (anarchistiese) antimilitarisme twee elkaar aanvullende komponenten onderscheiden kunnen worden. (1) Naast de devolutie, het afwentelen van het strukturele geweld van de staat, is er de anticipatie, het vooruit grijpen naar een model van sociale verdediging. Vervolgens wordt ingegaan op de begripsverwarring die rond dit alternatief voor geweldpolitiek bestaat, waarbij de tegenstelling tussen de instrumentele en strukturele benadering worden toegelicht. Tenslotte wordt kort verwezen naar konsepten die anarchisten en antimilitaristen in het verleden hebben aangedragen en die tot verdere ontwikkeling van een libertair model van sociale verdediging kunnen bijdragen.

Het is de verdienste van Jocheim dat hij politikologen en polemologen die zich op akademies nivo bezig houden met geweldloze aksie als alternatief voor gewelddadige konfliktoplossing gewezen heeft op de antimilitaristiese konsepten die in het verleden door anarchisten ontwikkeld zijn. (2) Bovendien heeft hij duidelijk gemaakt dat hedendaagse anarchisten en antimilitaristen niet voorbij kunnen gaan aan het model van sociale verdediging, zoals dat door sommige wetenschappers wordt voorgestaan. In dat model treffen we nl opvattingen aan die voor (anarchistiese) antimilitaristen relevant zijn. Alvorens daar nader op in te gaan vragen we ons eerst af hoe anarchisme gedefiniëerd moet worden. Een mogelijke omschrijving is deze: Anarchisme richt zich op emancipatie van sociale groepen en individuen, alsook op konsolidering van een dergelijke emancipatie, waarbij zelfbevrijding en zelfverdediging centraal staan. Die emancipatie vereist een maatschappelijk omwentelingsproces dat uit twee samenhangende deelprocessen bestaat. Enerzijds is er het proces van *devolutie*, het afwentelen van machtsrelaties, anderzijds het proces van *anticipatie*, het vooruitgrijpen naar vrije verhoudingen. (3) Ook in het (anarchistiese) antimilitarisme gaan devolutie en anticipatie samen: de bevrijding van het strukturele geweld van de staat valt samen met de ontwikkeling van zelfverdedigingskonsepten.

Algemeen worden deze aanzetten tot zelfverdediging tegenwoordig 'sociale verdediging' genoemd, een aanduiding die de Noorse polemoloog Galtung in 1964 introduceerde. (4) Tegenover de militaire defensie van territorium stelt hij de verdediging van levenswijzen, van sociale waarden. De territoriale vorm van verdediging is volgens Galtung gekoppeld aan *staten*, de sociale vorm van verdediging aan *kulturen*. Galtung onderkent dat militair georganiseerd geweld ineffektief is bij bestrijding van volksbevrijdingsbewegingen, zoals die vooral na de Tweede Wereldoorlog ontstaan zijn. Omdat militairen defensie opvatten als 'pacificeren' binnen staatsgrenzen en het verdedigen daarvan, hebben ze geen verweer tegen een guerrilja. Galtung beschouwt het sukses van de guerrilja dan ook als het gevolg van het feit dat deze vorm van verdediging niet-militair is. Het doel van de guerilja is immers om territoriale macht te verkrijgen door sociale beheersing. Bij militaire verdediging is juist het tegenovergestelde het geval en Galtung zegt dan ook dat een guerriljabeweging veelal overwint als duidelijk wordt dat het volk aan haar kant staat, zelfs al heeft de tegenstander de territoriale

De meeste theoretiese anarchisten menen op de een of andere manier dat het anarchisme als aksievorm in Nederland dood is en in ieder geval weinig reden van bestaan heeft: het anarchisme is slechts bruikbaar als "inspiratiebron". Immers, anarchisme is de "leer van afwezigheid van heerschappij" en "vrijwillig aanvaard gezag valt er dus buiten" (2). Kortom, waar geen wezenlijk verzet is (dwz daar waar het gezag 'vrijwillig' wordt aanvaard), is geen anarchisme mogelijk! En dus kan er van anarchistiese aksie in Nederland geen sprake zijn, aldus deze theoretici.

Bovenstaand theoreties hoogstandje laat zich het best illustreren aan de hand van enkele geschriften van de verschillende theoretici. Wat dan namelijk meteen opvalt is, dat iedere beschrijving van het anarchisme in Nederland ophoudt in 1966. Het is steeds het "anarchisme van Domela tot Provo" (3). En zelfs als men spreekt over de politieke aktualiteit van het anarchisme, valt men terug op voorbeelden uit 1968 in Frankrijk (4). Weinig aktueel dus, en weinig bruikbaar als je niet aangeeft wat je *nu* met die gegevens kan doen.

Anton Constandse ziet het anarchisme al in 1940 ter ziele gaan. Zijn 80-jarig jubileumboek eindigt als volgt: "In de jaren 1890 tot 1940 heeft het anarchisme een animerende en inspirerende rol gespeeld, klassenstrijd, antimilitarisme en antiklerikalisme aangemoedigd terwille van een socialisme met menselijk gelaat" (5). Gelukkig vermeldt hij nog één anarchisties lichtpuntje van na de tweede wereldoorlog: het bestaan van het theoretiese tijdschrift De As..! En daarmee is z'n boek vol!

Zouden deze anarchisten niet op de hoogte zijn van het bestaan van bijv. krakers, muurkranten, anarkafeministen, de federatie van vrije socialisten, plaatselijke bladen en aksiegroepen, anarchistiese uitgeverijen (de boeken van Ramaer en Constandse zijn uitgekomen bij respektievelijk de Wetenschappelijk Uitgeverij voor f. 29,50 en bij Meulenhoff voor f. 22,50) enz., enz.? Nee, ze houden slechts elkaar voor ware anarchisten: "De bloemlezing eindigt met een diskussie over Provo. Aan het Nederlandse anarchisme daarna heeft hij zelf een aktief deel gehad (...) met een taaiheid die tot de kenmerken van het Nederlands anarchisme behoort". (6)

Anarchisme dus als inspiratiebron. Want daartoe is het kennelijk nog wel bruikbaar. Inspiratie waartoe is echter nog niet zo duidelijk, omdat daarover aanzienlijk minder wordt gezegd en geschreven dan over het romanties verleden van het anarchisme. Thom Holterman doet nog wel eens een poging. Onder inspiratie verstaat hij dan kennelijk het volgende: "Je kan niet zeggen: ik heb als anarchist gestemd, want dan zou je niet gestemd hebben! Maar je kan wel zeggen: als anarchist ben ik tevens socialist en anti-fascist. Je kan dus zeggen: als socialist en anti-fascist heb ik mijn medewerking aan het parlementaire systeem verleend, heb ik mijn stemgedrag bepaald" (7). En hoewel het al erg moeilijk te verwerken valt, dat dit allemaal anarchisme genoemd wordt, wordt het wel erg gortig als men pretendeert namens alle anarchisten van het land te spreken: "Duidelijk mag zijn geworden, dat anarchisten menen vanuit de bestaande orde naar een andere orde te kunnen groeien" (8).

Dit korte overzicht overziend is het duidelijk dat Onkruit voor de gemiddelde As-lezer niet anarchisties kan zijn! Onkruit kàn niet anarchisties zijn zoals "plaatselijke aksiegroepen tegen atoombewapening" in het begin van de jaren zestig dat waren (9).

sociale verdediging.
De instrumentele benadering, zegt Geeraerts, heeft enkel oog voor de openlijke funksies van het militaire apparaat, met name de afschrikkings- en verdedigingsfunksie. Daardoor wordt volledig voorbij gegaan aan de verborgen funksies die het leger en het militair-industrieel komplex in het algemeen vervullen. Die hebben betrekking op de rol die militaire apparaten spelen als instrumenten van interne repressie en imperialistiese kontrole over invloedssferen, op het feit dat militaire uitgaven ekonomiese doeleinden dienen (wapen-technologie) en tenslotte op de wijze waarop militaire strukturen en ideologieën gebruikt worden om autoritaire gedragspatronen te bestendigen.
De instrumentele benadering van sociale verdediging gaat uit van doorvoering van bovenaf, terwijl de strukturele benadering gebaseerd is op realisering van onderop. Volgens Geeraerts wordt sociale verdediging in de strukturele benadering beschouwd als een fundamenteel bestanddeel van demokratisering, die gericht is op de afbouw van struktureel geweld op alle maatschappelijke nivo's. De wetenschappers die de strukturele variant van sociale verdediging voorstaan, stellen dan ook dat hun konsept niet zo maar in de bestaande maatschappij kan worden toegepast en dat hun konsept vooralsnog de funksie van utopie vervult. (9) Een dergelijke plaatsbepaling van sociale verdediging zullen (anarchistiese) antimilitaristen onderschrijven, zoals ze tegelijk zullen onderkennen dat zo'n hedendaags model van sociale verdediging slechts anticipeert op een socialistiese samenleving, waar de demokratie participerend wordt gepraktiseerd. Utopie en anticipatie zijn beide begrippen, die uitdrukken dat richting gegeven wordt aan en vooruitgegrepen wordt naar een samenleving, zoals anarchisten en antimilitaristen zich die voorstellen.
Zo'n maatschappij is vrij van struktureel geweld, zodat alleen geweldloze weerbaarheid een libertair alternatief voor militarisme is. Een libertair model van sociale verdediging moet immers beantwoorden aan de eis die het eerst door Clara Meijer-Wichmann expliciet is gesteld, en wel dat het doel al in het middel aanwezig behoord te zijn. (10) Naast de geweldloosheid als methode zijn er nog twee eisen, waaraan een libertair model van sociale verdediging moet voldoen. Tesamen vormen ze de kaders van een koncept dat in bijgaande figuur is geschetst.
Aansluitend op Galtungs schema kunnen immers drie defensiemodellen (militaire defensie, guerrilja en sociale verdediging) onderscheiden worden, waarbij de guerrilja als 'overgangsmodel' fungeert. Kenmerkend voor militaire defensie is zijn territoriale basis, terwijl guerrilja en sociale verdediging sociaal geworteld zijn. In beide modellen is het doel niet de staat, maar het volk te verdedigen. Een tweede fundamenteel kenmerk is de vorm van organisatie. In het geval van militaire defensie is die heteronoom: een organisatie die in naam van het volk opereert, maar er geen deel vanuit maakt. Guerrilja en sociale verdediging zijn autonoom: het volk organiseert zijn eigen verdediging. (Bezien vanuit de tegenstelling heteronoom-autonoom wordt duidelijk dat stadsguerriljagroepen als RAF en Rode Brigade *moeten* falen omdat ze geen verdedigingsorganisaties van het volk zijn!) Het derde en laatste kenmerk is het al dan niet toepassen van geweld. Daarin verschilt sociale verdediging fundamenteel van de twee andere defensiemodellen. Nu de kaders van een libertair model van sociale verdediging bepaald zijn, kan verdere invulling plaats vinden. Met name Nederlandse anarchisten als Clara

strijdmethode voor en wijst ook geen enkele af, die in overeenstemming is met de idee van zelfbepaling, zelfbeslissing en vrijwilligheid (1). Dit houdt in dat alle vormen van aktiviteit, die aan dit ruime kriterium voldoen, mogelijk tot anarchisme zijn te rekenen. Nu zijn er onmetelijk veel aktiviteiten. Daaronder valt de 'propaganda van de daad' --hier ruimer opgevat dan wat daar begin deze eeuw onder werd verstaan--, zoals door Onkruit wordt bedreven, en de 'propaganda van het woord', een aktiviteit als door de AS-groep beoefend. Die twee hebben elkaar nodig! De daad wordt anders al te gemakkelijk een zinloze, een blinde daad. Het woord wordt anders zo steriel dat er geen zeggingskracht meer van uit gaat, en daarmee eveneens zinloos wordt. Vermoedelijk kunnen Onkruiters en Assers het op dat punt met elkaar eens zijn. Wanneer vervolgens in anarchisme 'diversiteit' een van de kernbegrippen mag zijn, moet het echter niet voor 'verboden' gehouden worden --zoals uit de Onkruit-inleiding is te proeven--, dat er tendensverschillen in anarchisme bestaan. Een van die tendensverschillen tussen Onkruit en De AS is uit te drukken als het onderscheid tussen anti-intellektualisme en intellektualisme.

De intellektualistiese tendens in het anarchisme in Nederland wordt mede vertegenwoordigd door De AS. Onder intellektualisme versta ik dat het begrijpen en verklaren van samenhangen vooral op een verstandelijke manier geschiedt. In het onderscheid met anti-intellektualisme is niet bedoeld te beweren, dat de ander niet zou kunnen denken, maar dat de ander zich niet op denken wil baseren. In een neiging tot intellektualisme neemt dan ook de betwijfelbaarheid van visies een belangrijke plaats in. Dat noopt tot het telkens ondernemen van pogingen, doordachte en samenhangende standpunten te (her-)formuleren ten opzichte van de vragen die het (maatschappelijk) leven stelt.
In een neiging tot anti-intellektualisme staat daarentegen de onbetwijfelbaarheid van de antwoorden op zulke vragen vast, zodat verder op dat punt niet eens nagedacht hoeft te worden. Intellektualisme, rationalisme leidt tot een ingehouden, ingetogen optreden. Anti-intellektualisme, voluntarisme leidt tot een emotioneel, spontanisties optreden. In het geval van De AS-groep brengt dit een specifieke belangstelling voor de theorie (-vorming) van anarchisme mee. Vandaaruit is dan een anarchisties kriticisme tot ontwikkeling te brengen, dat tevens een vinger legt op zaken met een onderdrukkend karakter. En daarnaast wordt een anarchisties konstruktivisme voorgestaan, dat richting wijst naar een vrije maatschappelijke orde. Nu is ook beter te begrijpen wat Rocker bedoelde met "een dergelijk anarchisme erkent alleen een *relatieve* (mijn kurs.; Th. H.) vanzelfsprekendheid van ideeën, instituties en sociale verhoudingen" (2).

Anarchisme geeft niet een vastgelegd en gesloten (maatschappelijk) systeem. Eerder handelt het om het opsporen van anarchistiese tendenzen en mogelijkheden om van daaruit anarchisme verder te helpen, meer mogelijk te worden. Een dergelijk breed uitgemeten anarchisme wordt door De AS vertegenwoordigd. Ik stel er prijs op het Arthur Lehning na te zeggen: ieder nummer heeft steeds iets van een legpuzzel en is elke keer opnieuw een klein avontuur. Zegt Lehning dat over een anarchisties tijdschrift? Hij zegt het over i 10, een tijdschrift dat de integratie van de kunst in het leven voorstond, waarbij uitgegaan werd van de gedachte dat daarmee een omwenteling in andere sektoren van het kulturele leven en ook in de maat-

Deze onder het ministerie van wetenschapsbeleid ressorterende 'Beleidingsgroep inzake onderzoek naar geweldloze konfliktoplossing' heeft in 1978 een rapport uitgebracht, dat weliswaar in 1979 voor openbaarheid geschikt werd geacht, maar in 1980 nog steeds niet verkrijgbaar is! (7) Gernot Jocheim & Volker Hornung, Sociale verdediging als alternatief voor afschrikkingsstrategie (in Sociale Verdediging, zie noot 1). (8) Gustaaf Geeraerts, De ontwikkeling van het koncept 'sociale verdediging': van de instrumentele naar de strukturele benadering. (in Transaktie, tijdschrift over de wetenschap van oorlog en vrede; nr. 2/1977). (9) Deze opvatting vinden we bijv. bij Westduitse wetenschappers als Theodor Ebert, Egbert Jahn, Volker Hornung en Gernot Jocheim. Ebert verkreeg bekendheid door zijn studie Geweldloze opstand: alternatief voor burgeroorlog; Groningen, 1971 (ook in roofdruk). (10) Verg. Clara Meijer-Wichmann, Bevrijding, ingeleid en samengesteld door Thom Holterman & Hans Ramaer; Amsterdam, zj (1979). (11) Behalve de in noot 2 genoemde studie publiceerde Jocheim over dit onderwerp essays als: Anmerkungen über die Entwicklung einer Theorie der pazifistischen Volksverteidigung im niederländischen Pazifismus zwischen den Weltkriegen (in Mens en maatschappij, 1971); Nederland en het antimilitarisme 1900-1940 (in Transaktie nr. 2/77); Een discussie over de verdediging van de revolutie (in Over Buonarroti etc.-voor Arthur Lehning, Baarn, 1979). (12) Roel van Duyn, Sabotagenota (in Schuldbekentenissen van een ambassadeur; Amsterdam, 1970).

DISKUSSIE OVER ANARCHISME

Onkruit/De As

Dat de uitgebreide bijdrage van Onkruit aan dit nummer van De As geenszins inhoudt dat leden van Onkruit en redakteuren van De As dezelfde opvattingen over anarchisme hebben, blijkt uit onderstaande diskussie. Uit de hieronder gepubliceerde kritiek, zoals die door een aantal Onkruiters is geformuleerd, valt zelfs af te leiden dat de aktiviteiten van De As- redaksie nogal wat irritaties hebben opgeroepen. Vandaar dat As-redakteur Thom Holterman vervolgens uitvoerig op deze kritiek ingaat. (Red. De As).

Toen de redaksie ons vroeg het elders in dit nummer gepubliceerde artikel te schrijven, was de motivatie dat zij (de redaksie) de Onkruitaksies 'anarchisties' vonden. Kortom: anarchisties antimilitarisme in een anarchisties blad. Zo eenvoudig ligt dat echter niet voor ons!
De redaksieleden van De As geven aan het anarchisme een heel andere invulling dan aksiegroepen als Onkruit (maar er zijn er meer, denk maar aan krakers, anarkafeministes enz.). Hiermee is niet gezegd dat alle redakteuren van De As op eenzelfde lijn zitten, maar over het algemeen kan gesteld worden dat deze groep een bepaald soort anarchisme propageert, het akademiese, het theoretiese: "Anarchisme dus als kritiese of als alternatieve *theorie*" (1). En dat is op zich nog niet zo erg, maar wel als het daarbij blijft. Zeker als dit theoreties anarchisme een onjuist beeld geeft van met name het anarchisme in Nederland.

tionairen!

Het opmerkelijke is, dat het voorgaande is aan te kaarten op grond van wat zich afspeelde in de arbeidersbeweging in de jaren vóór de Tweede Wereldoorlog en in de jaren zestig. Wie snel van deze zaken op de hoogte wil geraken kan ik de lezing van *Enkele marxistiese opvattingen betreffende de verovering van de politieke macht in de laatste zeventig jaar* (Assen, 1970) aanraden. Het betreft een rede van de radensocialist B.A. Sijes, in 1970 gehouden. Een en ander relativeert niet alleen de zichzelf toegedichte uniekheid van Onkruit wat haar methode van optreden betreft, maar ook haar claim op het anarchisme. Het voorgaande zullen déze Onkruiters op kwaadaardige wijze lezen. Het is te voorspellen dat zij zullen zeggen: Holterman is voor oorlogsspeelgoed en F-16 gevechtsvliegtuigen. Wat ik vanzelfsprekend niet ben en wat ik ook niet poog tot uitdrukking te brengen. Maar vanwege hun ééndimensionale denktrant zullen zij hier blind voor zijn.

Het is een kenmerkende methode voor aanhangers van anti-intellektualisme om vooral met verdachtmakende suggesties te werken. Als déze Onkruiters dus in een anarchistiese kontekst een verwijzing tegenkomen naar de Republiek van de Verenigde Nederlanden in de Gouden Eeuw, dan zijn zij opnieuw kwaadaardig genoeg om daarin een verwijzing te lezen naar kolonialisme. In bedoelde tekst gaat het echter uitdrukkelijk om een verwijzing naar het "politieke stelsel, georganiseerd van onderaf, met kleine autonome gemeenschappen die federeerden tot grotere eenheden, zo samenwerkten, met een bindend mandaat voor de afgevaardigden naar de federatieve organen, welke afgevaardigden precies moesten doen wat de gemeenschappen hen opdroegen, de beroemde last en ruggespraak. (...). Welke andere politieke theorie van deze tijd kan op zo'n prakties voorbeeld wijzen? Het was anarchisme avant la lettre, maar anarchisme was het! (4)". Geen kolonialisme dus; alleen politieke theorie, en nog juist getypeerd ook. Van Maarseveen is geen aanhanger van kolonialisme, noch behoort hij tot De AS. Kolonialisme heeft met anarchisme niets te maken! Dat alles weten déze Onkruiters ook wel, maar toch doen zij alsof ze in de verwijzing naar de politieke konstruksie van de Republiek der Verenigde Nederlanden zouden kunnen lezen, dat De AS kolonialisme niet zou afwijzen.

STAP-VOOR-STAP VERSUS ALLES-OF-NIETS

Parallel aan het onderscheid dat loopt tussen intellektualisme (en konstruktivisme) versus anti-intellektualisme (en destruktivisme), gaat het onderscheid tussen possibilisten versus maximalisten. Een possibilistiese (van possible is mogelijk) positie wordt ingenomen door die anarchisten, die mogelijkheden trachten uit te buiten om anarchisme stapje-voor-stapje (of met een Engelse term: 'piecemeal' benadering) dichterbij te brengen. In deze benadering klinkt de erkenning door dat in feite de kennis omtrent maatschappijprocessen gebrekkig is, wat tot voorzichtigheid maant, omdat men zicht wil hebben op optredende ongewenste konsekwenties van *elke* verandering. Dus leeft enerzijds de wens tot fundamentele verandering, die anderzijds niet zonder op of omzien wordt voorgesteld alsof die doorvoerbaar is in één moment en in zijn geheel.

Een dergelijk possibilisties uitgangspunt is uiteraard niet in overeenstemming met het temperament van vele aktivisten (5). Soortgelijke aktivisten,

(Afschaffing van atoomwapens is immers een triviale deeleis!) Onkruit kàn niet anarchisties zijn, als het beste voorbeeld van anarchisme in Nederland de Republiek in de Gouden Eeuw is (10)! (Kolonialisme is anti-anarchisties). Onkruit kàn niet anarchisties zijn, als het aktieve anarchisme al jarenlang dood is, als de anarchisten naar de sociaal-demokratie moeten gaan. Onkruit kàn niet anarchisties zijn, als anarchisme slechts een theoreties konsept is.
Het is niet aan ons om te bepalen wat het ware anarchisme is. Wij doen het, zoals het hierna beschreven staat. Het is alleen jammer dat anderen pretenderen namens meer anarchisten te spreken dan alleen zichzelf, en dat zij grotendeels het gezicht van het anarchisme in Nederland bepalen. Wij konstateren dat er steeds meer anarchisten in Nederland teleurgesteld en zelfs gefrustreerd raken door deze groep anarchistiese theoretici.
Het is belangrijk, dat deze zich eens goed realiseren, dat het anarchisme verder gaat dan een boek dik is!
(Onkruit)

NOTEN

(1) Henc van Maarseveen, Woord vooraf (in Anarchisme als inspiratiebron; Studium Generale Rotterdam, 1978, p. 3. Deze bundel bevat artikelen van Thom Holterman, Rudolf de Jong, Hans Ramaer, Anton Constandse ea.). (2) Thom Holterman, Anarchisme: een inspiratiebron? (in Anarchisme als inspiratiebron; p. 5). (3) Zie bijv. in Hans Ramaer, De piramide der tirannie; Amsterdam, 1977. (4) Rudolf de Jong, De politieke aktualiteit van het anarchisme (in Anarchisme, Studium Generale Tilburg, 1975; p. 44. Herdruk Wageningen, 1979). (5) Anton Constandse, Anarchisme: inspiratie tot vrijheid; Amsterdam, 1979; p. 217. (6) Rudolf de Jong over Hans Ramaer in zijn Woord vooraf (in De piramide der tirannie; p. 9). (7) Thom Holterman, Is het parlementarisme uitzichtloos? (in De As 26/1977; p. 21). (8) Thom Holterman, Aanzet tot een anarchistiese theorie over staat en recht; Erasmusuniversiteit Rotterdam, 1979; p. 42. (9) Hans Ramaer, Anarchisme in Nederland (in Anarchisme als inspiratiebron; p. 30).. (10) Henc van Maarseveen, Woord vooraf (in Anarchisme als inspiratiebron; p. 4).

"Anarchisme gaat verder dan een boek dik is"! Niemand van De AS-redaksie zal dit ontkennen. Maar anarchisme is evenmin gelijk te stellen met *aktivisme zonder meer.* Het aktivisme van boer Koekoek zou er dan ook onder vallen. En op dat moment zou ik niets meer met het anarchisme van doen willen hebben. Het heeft er veel van weg dat de Onkruiters, die het voorgaande schreven, op een dergelijk moment zitten te wachten. De diskussietoon is er zelfs een, waaruit is op te maken, dat wanneer déze Onkruiters het voor het zeggen hadden (in maatschappelijk opzicht) de redaksieleden van de AS misschien een schrijfverbod zouden krijgen opgelegd! Het theoretiese probleem dat met de wrevel van déze Onkruiters wordt aangedragen, is echter te serieus om te negeren.

INTELLEKTUALISME VERSUS ANTI-INTELLEKTUALISME

Voor zover er van een anarchistiese leer sprake kan zijn, Mühsam vond dat bijv. kennelijk, schrijft deze geen

Déze Onkruiters? In ieder geval houdt hen kennelijk het idee van het 'ware' anarchisme bezig. Anders zou niet gelanceerd kunnen worden dat de mensen van De AS slechts elkaar voor de ware anarchist houden. Op zichzelf past het wel in een door maximalisme en holisme bepaalde optiek zulke vragen naar het 'ware' (anarchisme) te stellen. Oorzaak is een zekere hang naar essentialisties denken, dat vervolgens drijft naar een hang tot dogmatisme. Dit verschaft dan bepaalde zekerheden. Met dit alles komt de onbetwijfelbaarheid overeen, waarover ik het hiervoor reeds had.

Aan het zoeken naar zekerheid is de bloei van allerhande meer of minder bizarre religieuze sektes niet vreemd. Een ieder weet dat juist veel jonge mensen zich daartoe aangetrokken voelen. Trekt anarchisme hen, dan blijkt dat ook zodanig verwerkt te kunnen worden, dat problemen omtent 'echt' anarchisme gaan leven. De volgende stap is dat je als anarchist andere anarchisten gaat bestrijden, zoals menig christelijke geloofsrichting de overige richtingen bestrijdt. Dan kunnen je zaken in je schoenen worden geschoven, waarvan je je niet in de verste verte bewust was. De AS blijkt dan in staat een onjuist beeld te geven van het anarchisme in Nederland. Meteen valt hier tevens op het denken in een zwart wit schema, alsof de dingen in de wereld uitsluitend in die twee klassen zijn te verdelen.

Een dergelijke benadering van anarchisme mag dan typies zijn voor Onkruit; De AS is zo'n zienswijze vreemd. De idee dat redaksieleden van De AS en ik kennelijk in het bijzonder, zouden pretenderen namens alle anarchisten van het land te spreken, is dus ronduit belachelijk te noemen. Ten eerste: uit mijn studie die wordt aangehaald, kan deze pretentie niet blijken (a) omdat ik bovenal werkte vanuit teksten van klassieke anarchisten, en (b) omdat het vooral buitenlandse anarchisten zijn waarop ik mij beriep. Ten tweede: als internationalist zal ik mij nooit beperken tot anarchisten van een land, waartoe ik geboorterechtelijk toevallig behoor.

Het kenmerkende is echter dat déze Onkruiters die twee punten uit mijn studie meenden te kunnen lezen. Had ik mij werkelijk beperkt tot alle anarchisten van het land, dan zouden zij zeker ook genoemd moeten zijn? Dat ik zulks nu niet gedaan heb, willen zij mij kunnen verwijten. En om dat verwijt te kunnen maken verengen zij anarchisme desnoods tot een nationale affaire.

Telkens halen déze Onkruiters die truc uit. Eerst verengen zij de zaak ongeoorloofd, om dan over iets dat er niet staat een oordeel uit te spreken. Zo heeft Hans Ramaer niet geschreven dat het anarchistisme na Provo ophoudt. Hij heeft enerzijds geprobeerd een aantal konstanten op te sporen en die in Provo onderkend, en anderzijds gesignaleerd dat met Provo een nieuwe fase in het anarchisme in Nederland is ingeluid. Onkruit zal de geschiedenis in kunnen gaan als een nieuwe lichting fakkeldragers van een noodzakelijk, onverbiddelijk antimilitarisme met anarchistiese trekken, maar een plaats als Provo, nee, dat zit er niet in --zo schat ik.

Vervolgens heeft Anton Constandse het bestaan van het theoretiese tijdschrift De AS geen lichtpuntje genoemd. Hij betoogt dat de invloed van het anarchisme in de arbeidersbeweging na 1940 verdwenen is. Constandse sprak namelijk over de inspirerende rol die het anarchisme vóór die tijd *in de arbeidersbeweging* speelde. Nadien is het anarchisme een filosofie geworden,

schappij zou samengaan. Was i 10 dus een tijdschrift alleen voor en door kunstenaars? Bart de Ligt werkte er in ieder geval ook aan mee, die Lehning niet eng typeert als vrije socialist, maar ook als antimilitarist en kultuurfilosoof. Kort en goed, opvallend is de *meerzijdige* belangstelling van mensen als Lehning én De Ligt.

Waren al degenen die hun medewerking aan i 10 hadden toegezegd het met elkaar eens. Neen. Een ieder sprak voor zichzelf, en het was bekend wie sprak (3). Dit neemt niet weg dat er sprake kan zijn van een tendens, een stroming. Iets dergelijks, echter niet met als vertrekpunt 'kunstuiting' maar 'politiek', klinkt in De AS door. Daarmee is een aantal onderscheiden te typeren met Onkruit. Ten eerste gaat het bij Onkruit niet, maar bij De AS wèl, om een meerzijdige belangstelling. De eenzijdige belangstelling van Onkruit richt zich op antimilitarisme. Ten tweede vindt het groepsoptreden vooral in de sfeer van de anonimiteit plaats; de methode van Onkruit is om een of een paar mensen namens Onkruit te laten spreken. De redakteuren van De AS spreken voor zichzelf. Bij de wat 'samenzweerderige' aktiviteiten van Onkruit past een idee dat een andere maatschappij van buiten af zou zijn in te voeren. Dit brengt mee dat men zich niet op konstruktivisme maar op destruktivisme zal toeleggen, welk destruktivisme vooral in bepaalde vormen van aktivisme tot uitdrukking komt.

Een symptoom daarvan is te herkennen in het verbranden van oorlogsspeelgoed en het bekladden van F-16-gevechtsvliegtuigen door Onkruiters. Naast een (symboliese) uitdrukking van de wil tot vernietiging, speelt in deze aksievorm, naar het mij voorkomt, ook mee het provoceren van het officiële gezag (de 'overheid'). De bedoeling is dit officiële gezag te dwingen gebruik te maken van zijn repressieve apparaten (politie, mobiele eenheid, gevangenis). De overheid wordt zo gedwongen zijn 'ware aard' te demonstreren, wat weer een bewustwordingseffekt moet hebben --en dus in feite wordt toegedicht-- op de massa van de bevolking. Provo heeft deze taktiek vijftien jaar geleden toegepast, maar dan op een vernuftig speelse wijze. Denk daarbij aan het uitdagen van autoriteiten door het uitdelen van krenten, en het aan het denken zetten van mensen door hen op zaterdagmiddag op straat een plakje lunchworst aan te bieden (Luns was toen nog minister). In de *wanverhouding* tussen de onschuldigheid van de aksie en de reaksie van de autoriteiten lag een herkenningsmoment voor velen uit de bevolking. Op het moment dat deze wanverhouding verwerkt wordt, verdwijnt het herkenningsmoment. De massa van de bevolking kan dan hooguit nog reageren op het bruut geweld van de optredende overheid. In feite vindt dan een manipulatie plaats van die massa, nog afgezien van het gevaar dat de massa van de bevolking de aksie niet begrijpt en in tegenovergestelde richting reageert: laat de politie dat soort maar in elkaar rammen, valt dan te beluisteren door wie niet doof wil zijn.

Aan het bewust hanteren van de provokatie door een kleine minderheid (die Onkruit vormt) op een voor die minderheid gewenst politiek moment, zit nog een kant die voor deze diskussie van belang is. Deze vorm van provoceren doet namelijk sterk denken aan één van de leerstukken van het *leninisme,* waar het gaat om manipuleren met mensen op grote schaal. Hiermee hangt samen de leninistiese idee dat de gewenste sociale veranderingen van buiten af zijn in te voeren, door een kleine hechte, onder anonimiteit werkende groep 'echte' revolu-

getuige mee kunnen spelen, dat men dan op de een of andere wijze toegerust moet zijn. Dus moet men bijvoorbeeld jurist zijn of parlementariër. (Zie over de willekeur rond de afweging van de toelaatbaarheid elders in dit nummer). Zo werden een wetenschappelijk medewerker strafrecht en een kamerlid als getuige-deskundigen toegelaten. Opmerkelijk is nu dat (a) deze Onkruiters aan zo iets verwerpelijks als een rechtszitting wilden meedoen, (b) zij gebruik wilden maken van de diensten van een wetenschappelijk medewerker --wat volgens De Vrije Socialist volstrekt verwerpelijk geacht moet worden; zo iemand is immers 'jurist van de staat' (10)-- en een parlementariër, wat evenmin een aanbeveling is, zo blijkt uit dezelfde aflevering van De Vrije Socialist.

Is het echter allemaal zo opmerkelijk? Neen, als tenminste beseft wordt dat de rechtszaal als politiek platform te gebruiken is, en dat dit gebruik optimaler zal zijn naar de mate waarin theorie en praktijk elkaar kunnen aanvullen. De een zal dit wel willen begrijpen, de ander niet. De aanvullende samenwerking zal met sommige Onkruiters wel, met anderen niet lukken. Ik besef maar al te goed dat de ene Onkruiter de andere niet is. Ondanks anoniem groepsoptreden... (ThH)

NOTEN

(1) Verg. E. Mühsam, Befreiung der Gesellschaft vom Staat (1932); Berlin, 1975; p. 64. (2) R. Rocker, Anarchism and anarcho-syndicalism (1938/1960); London, 1973; p. 15. (3) Zie het voorwoord van A. Lehning bij De internationale avant-garde tussen de twee wereldoorlogen; herdrukken van i 10; Den Haag, 1963. (4) Uit het 'Woord vooraf' door H. van Maarseveen; in de bundel Anarchisme als inspiratiebron; Rotterdam, 1978; p. 4. (5) Aldus konstateerde ook K.R. Popper in diens The poverty of historicism; London, 1961 (3de dr.); p. 67. (6) P. Goodman, The black flag of anarchism (1968); in Drawing the line; New York, 1977; p. 203 ev. (7) Wim Jong geïnterviewd door Ger Pouw in 't Kan anders, jrg. 3/no 2 (maart 1980); p. 9. (8) Verg. Albert de Jong in ASP 1951/ no 20. (9) Quod Novum, jrg. 6/no 4 (29-9-72). (10) De Vrije Socialist 1979/ no 9; p. 13.

INFORMATIE GEVRAAGD

Voor hun onderzoek naar het internationaal anarchistiese kongres van Amsterdam (1907) zoeken Ruud Uittenhout en Frank Rutten (postbus 1329, Amsterdam) kontakt met mensen die er op de één of andere manier mee te maken hebben gehad. Verder zoeken ze informatie over B. Reijndorp, H. Croiset, J.J. Lodewijk, L.J. Bruijn, Klein, Stad, Hesp, Altink, H.C. Koekoek, Nelly Korver, W. Sligting, Oversteegen, Marens, J. van Rees (bij voorkeur geboorte- en sterftedata).
Informatie vraagt ook Evert van der Tuin (postbus 4654, Amsterdam). Hij vraagt gegevens van G. Rijnders (Redakteur De Vrije Socialist), van H.E. Kaspers (redakteur De Arbeider), van mensen rond de Landelijke Federatie van Vrijheidslievende Communisten als I.I. Samson, P.M. Wink, van mensen rond de Landelijke Federatie van Sociaal-Anarchisten als M. de Boer, B. Bouwman, A. Grootveld, C. Kitsz, A. Vreugde, G. Angenent, J. Schenk, J. Postma, J. Kroonberg, Th. J. Dissel en van mensen rond het Sociaal-Anarchisties Verbond als H. Eikenboom en A. Bakels. Lezers die kunnen helpen worden vriendelijk gevraagd kontakt op te nemen via de genoemde postbusnummers.

schappij zou samengaan. Was i 10 dus een tijdschrift alleen voor en door kunstenaars? Bart de Ligt werkte er in ieder geval ook aan mee, die Lehning niet eng typeert als vrije socialist, maar ook als antimilitarist en kultuurfilosoof. Kort en goed, opvallend is de *meerzijdige* belangstelling van mensen als Lehning én De Ligt.
Waren al degenen die hun medewerking aan i 10 hadden toegezegd het met elkaar eens. Neen. Een ieder sprak voor zichzelf, en het was bekend wie sprak (3). Dit neemt niet weg dat er sprake kan zijn van een tendens, een stroming. Iets dergelijks, echter niet met als vertrekpunt 'kunstuiting' maar 'politiek', klinkt in De AS door. Daarmee is een aantal onderscheiden te typeren met Onkruit. Ten eerste gaat het bij Onkruit niet, maar bij De AS wèl, om een meerzijdige belangstelling. De eenzijdige belangstelling van Onkruit richt zich op antimilitarisme. Ten tweede vindt het groepsoptreden vooral in de sfeer van de anonimiteit plaats; de methode van Onkruit is om een of een paar mensen namens Onkruit te laten spreken. De redakteuren van De AS spreken voor zichzelf. Bij de wat 'samenzweerderige' aktiviteiten van Onkruit past een idee dat een andere maatschappij van buiten af zou zijn in te voeren. Dit brengt mee dat men zich niet op konstruktivisme maar op destruktivisme zal toeleggen, welk destruktivisme vooral in bepaalde vormen van aktivisme tot uitdrukking komt.
Een symptoom daarvan is te herkennen in het verbranden van oorlogsspeelgoed en het bekladden van F-16-gevechtsvliegtuigen door Onkruiters. Naast een (symboliese) uitdrukking van de wil tot vernietiging, speelt in deze aksievorm, naar het mij voorkomt, ook mee het provoceren van het officiële gezag (de 'overheid'). De bedoeling is dit officiële gezag te dwingen gebruik te maken van zijn repressieve apparaten (politie, mobiele eenheid, gevangenis). De overheid wordt zo gedwongen zijn 'ware aard' te demonstreren, wat weer een bewustwordingseffekt moet hebben --en dus in feite wordt toegedicht-- op de massa van de bevolking. Provo heeft deze taktiek vijftien jaar geleden toegepast, maar dan op een vernuftig speelse wijze. Denk daarbij aan het uitdagen van autoriteiten door het uitdelen van krenten, en het aan het denken zetten van mensen door hen op zaterdagmiddag op straat een plakje lunchworst aan te bieden (Luns was toen nog minister). In de *wanverhouding* tussen de onschuldigheid van de aksie en de reaksie van de autoriteiten lag een herkenningsmoment voor velen uit de bevolking. Op het moment dat deze wanverhouding verwerkt wordt, verdwijnt het herkenningsmoment. De massa van de bevolking kan dan hooguit nog reageren op het bruut geweld van de optredende overheid. In feite vindt dan een manipulatie plaats van die massa, nog afgezien van het gevaar dat de massa van de bevolking de aksie niet begrijpt en in tegenovergestelde richting reageert: laat de politie dat soort maar in elkaar rammen, valt dan te beluisteren door wie niet doof wil zijn.

Aan het bewust hanteren van de provokatie door een kleine minderheid (die Onkruit vormt) op een voor die minderheid gewenst politiek moment, zit nog een kant die voor deze diskussie van belang is. Deze vorm van provoceren doet namelijk sterk denken aan één van de leerstukken van het *leninisme,* waar het gaat om manipuleren met mensen op grote schaal. Hiermee hangt samen de leninistiese idee dat de gewenste sociale veranderingen van buiten af zijn in te voeren, door een kleine hechte, onder anonimiteit werkende groep 'echte' revolu-

J. Badcock, Slaves to duty; f. 2,50.
E. de la Boétie, The will to bondage, a discourse of voluntary servitude; f. 9,--.
L. Labadie, Selected essays; f. 4,--.
L. Spooner, No treason; f. 3,50.
B. Tucker, State socialism and anarchism; f. 3,50.
J. Walker, The philosophy of egoism; f. 3,50.
James J. Martin, Men against the state. The expositors of individualist anarchism in America 1827-1908; f. 7,--.
Noam Chomsky & Edward S. Herman, The Wasington connection and third world fascism, 1979; f. 18,--. Dezelfden, After the catalysm, post war Indo China and the reconstruction of imperial ideology, 1977; f. 18,--.
Carlos Diaz, La actualidad del anarquismo, 1977; f. 15,--.
Sommige uitgaven in de boekhandel, alle bij Bas Moreel, Nobelweg 108, Wageningen (tel. 08370-13 6 98).

ESSAYS EN KOMMENTAREN VAN ARTHUR LEHNING

In twee delen zijn de meeste essays en kommentaren die Arthur Lehning gedurende de afgelopen halve eeuw heeft geschreven, gebundeld. Het eerste deel is een herdruk van een uitgave uit 1966, het tweede is een nieuwe bundeling van Lehnings inspirerende artikelen. Vrijwel alle stukken zijn eerder gepubliceerd in tijdschriften of boeken, maar het laatste dat men kan zeggen is dat dit alles gedateerd is. Op het eerste gezicht lijken beide bundelingen misschien heterogeen. Toch is dat niet het geval. Lehnings betrokkenheid bij de behandelde onderwerpen, of het nu literatuur, geschiedenis of aktuele politiek betreft, staat garant voor een duidelijke samenhang. Telkens weer verdedigt hij de individuele vrijheid tegen kollektieve dwang met kennis van zaken en op een manier die een breed publiek lezerspubliek moet aanspreken. (HR)

Arthur Lehning, De draad van Ariadne (essays en commentaren 1); f. 25,--. Dezelfde, Ithaka (essays en commentaren 2); f. 37,50. Beide bundels zijn uitgegeven door Het Wereldvenster, postbus 17, Bussum en tellen resp. 264 en 338 pagina's.

ANARCHISME IN JAPAN

Anarchisme raakte bekend in Japan rond de tijd dat S.D. Kotiku, toen een marxist, in 1905 in de gevangenis Kropotkin ging bestuderen. Na te zijn vrijgelaten ging Kotoku naar de USA om kontakt te leggen met Amerikaanse anarchisten. Een andere Japanner, S. Ishikawa, een christen-socialist die naar Europa was gevlucht, werd anarchist toen hij met E. Reclus in kontakt kwam. Reclus en Kropotkin stonden voortdurend met elkaar in kontakt. Tot deze kring van anarchisten behoorde overigens ook Domela Nieuwenhuis. Anarchisme als Westers idee. Dit werd in Japan geïmporteerd tezamen met wetenschappen, techniek en het christendom, zowel uit Europa als uit de USA, aldus S. Miura, die zich een leerling van Ishikawa noemt.
Dit valt te leren uit de onlangs verschenen bunden *A short history of the anarchist movement in Japan* (een histories overzicht van de anarchistiese beweging

waaronder ik ook déze Onkruiters reken, nemen een maximalistiese positie in. Vanuit die positie wordt een alles-of-niets spel gespeeld. In een bepaalde situatie worden revolutionaire kondities aanwezig geacht, die alle tegelijk moeten worden uitgespeeld, zonder eerst te bekijken of alles wel uitpakt zoals men verwachtte dat het zou gaan.

Eén van de daarbij passende kenmerken is, dat wordt uitgegaan van een allesomvattend, een holisties, wereldbeeld. Men richt zich op de omvorming van de 'hele maatschappij'. Deeleisen, die vanuit een possibilistiese positie worden geformuleerd, worden gekleineerd. Het gaat om 'het militarisme' dat in één klap afgeschaft moet worden, waarmee dan tevens in één klap de maatschappij fundamenteel is verbeterd (dus gewijzigd). Deze vorm van eendimensionaliteit drijft déze Onkruiters ertoe 'afschaffing van atoomwapens' te brandmerken als een triviale, platvloerse deeleis. Hiermee worden en passant al die mensen in een hoek getrapt, de leden van het Comitee van 100 in Engeland voorop, die rond 1960 zich met hart en ziel gaven voor de strijd tegen atoomwapens. Je moet maar durven...

De 'hele samenleving' moet veranderd worden. Ja, maar hoe?, waarin?. En nu volgt óf gestamel óf men komt met een blauwdruk van een nieuwe maatschappij op de proppen. Beide reaksies kunnen hun --vermoedelijk niet gewenste-- gevaren opleveren. Volgt gestamel, dan is duidelijk dat men wél fundamentele verandering wil, maar dat men geen flauw idee heeft waar men terecht komt. De aksie wordt uiteindelijk alleen om de aksie gevoerd. Zoals ik zelf in Rotterdam bij provo-achtige (Desperado-)aksies in 1965/66 meemaakte, dat een aksie niet geslaagd heette als er geen politie was komen opdagen. De fundamentele verandering blijkt een sprong in het duister; de reeks verzetsdaden laten alleen chaos achter, wat diktatuur in de hand kan werken. De Amerikaanse anarchist Goodman zag dit eveneens in (6). En het bedonderde is, om een woord van een oude strijdmakker te bezigen die onlangs door een van de eerste totaalweigeraars werd geïnterviewd, dat een aantal van de aanstichters later zelf tot handlangers van die diktatuur kunnen gaan behoren. "Het is het risiko van een zekere vorm van aktivisme dat het beide kanten uit kan", aldus Wim Jong tegen Ger Pouw (7).

Het kan ook zijn dat men een definitief plan voorhanden heeft om uit te voeren; de verandering van de 'hele maatschappij' in één klap, door toepassing van het plan, de morgen volgend op de revolutie. Dat hierin een autoritaire trek ligt, waartegen menig anarchist heeft gewaarschuwd ook ten aanzien van andere anarchisten, is niet moeilijk te onderkennen (8).

HET 'WARE' ANARCHISME

Is nu over deze tendenzen in anarchisme zo te spreken dat het 'ware' anarchisme is aan te wijzen? Is de keuze wie tot het ware anarchisme behoort zo in scene te zetten als het spelletje "Wie van de drie"? Dus eindigend in: wil de *echte* anarchist opstaan? Wie zó over anarchisme en anarchisten denk heeft er weinig van begrepen. Daarom heb ik indertijd gemeend in De AS no 38 kort aan te geven dat het praten over wat een echte anarchist is mij misleidend voorkomt.
Er wordt namelijk mee gesuggereerd dat een eindig aantal onwrikbare kriteria kenbaar is, op grond waarvan kan worden uitgemaakt wat een anarchist is. Waaraan zou wie gezag ontlenen dit te kunnen zeggen?

Bevrijding blijkt duidelijk dat de geweldverwerpers niet zozeer het wapengebruik verwierpen, als wel een gemilitariseerde CNT-FAI vreesden. Termen als "benzine-anarchisten" en "rood fascisme" die in die kring gebruikt werden, zeggen voldoende in dat verband. Vooral binnen de BAS speelden nl nog een geheel andere opvatting een rol en wel dat socialisme en arbeidersklasse ontkoppeld kunnen worden. Deze stroming rond Wim Jong en Han Kuysten was van mening dat het proletariaat niet van nature antifascisties is, wat weer aansloot bij de déklasse-opvatting van Piet Kooijman.
Mij lijkt dat die visie op de rol van de arbeidersklasse een doorslaggevende faktor is geweest bij het inschatten van het sukses of falen van de sociale revolutie in Spanje en zo zijn allerlei kontroversen tot een giganties gewelddebat verengd. Van de principiële geweldloosheid van Rijnders ben ik nog niet zo overtuigd en ik vermoed dan ook dat zijn keuze voor de geweldverwerpers eerder ingegeven werd door zijn kritiek als anti-syndikalist en anti-parlementarist op de deelneming van CNT-FAI aan de Volksfrontregering. (HR)

Elly Kloosterman, De Nederlandse anarchisten en de Spaanse burgeroorlog; Utrecht, 1979; een kopie van deze skripsie is tegen betaling verkrijgbaar bij Elly Kloosterman, Pr. Hendriklaan 91, Utrecht.

SOCIALISME EN NATIONALISME

In september 1977 werd aan de Portsmouth Polytechnic een studiekonferentie gehouden over socialisme en nationalisme. Socialisme is breed opgevat, en behelst zowel voor-marxisties socialisme als marxisme, socialdemokratie en anarchisme. Historici en sociale wetenschappers hebben, zoveel mogelijk van oorspronkelijke bronnen gebruik makend, de opvattingen omtrent socialisme en nationalisme van leidende socialistiese figuren en bewegingen doorgenomen. De verschillende bijdragen voor de studiekonferentie zijn --nadat ze opnieuw zijn bewerkt-- uitgegeven in drie bundels.

De eerste bundel verscheen in 1978. Daarbij wordt door verschillende auteurs het werk doorgelicht van Marx, Engels, Bauer, Stalin, Lenin, Gramsci, Bakoenin en Kropotkin. De met het anarchisme sympatieserende Caroline Cham, een historika die zich voor haar proefschrift bezighoudt met de revolutionaire geschriften van Kropotkin, gaat in twee bijdragen in op Kropotkin en Bakoenin. In de bundel wordt door anderen het revolutionaire populisme in Rusland, het Slavisme en federalisme besproken.

De tweede bundel behandelt een soortgelijke thematiek, maar dan gekonsentreerd op bewegingen in West-Europa. Daaronder treft men ondermeer "Franse socialistiese theorieën over de natie tot 1889", en "het debat over de nationale kwestie in de Parijse Commune". In de derde bundel zal de aandacht vooral worden gericht op de Spaanse en Italiaanse situatie. De tweede bundel heb ik niet onder ogen gekregen; de derde bundel moet (op dit moment) nog verschijnen. (ThH)

Socialism and nationalism; samengesteld door E. Cahm en V.C. Fisera; Deel I (1978); deel II (1979); deel III (1980); Spokesman, Nottingham; per deel f. 13,50.

die "onder studenten, sociale werkers, pedagogen en kunstenaars een groeiende belangstelling geniet", zo schrijft hij letterlijk. Zonder enig onderscheid te maken, spreekt Constandse dan over Buiten de Perken, De Vrije, Recht voor Allen en De AS. Niks 'lichtpuntje' dus!

Betreft dit enkele staaltjes van pertinent onjuist citeren, uit de opmerking over de boeken van Ramaer en Constandse spreekt een volstrekt kwade trouw. Niet genoemd worden de boeken die in eigen beheer zijn uitgegeven; noch worden de titels genoemd, die bij anarchistiese uitgeverijtjes zijn verschenen. En daarnaast, moeten andere publikatiekanalen door anarchisten geheel genegeerd worden? Wat is nu belangrijker: dat een groter publiek kennis kan nemen van anarchistiese publikatie (al is de prijs helaas wat hoger in het geval van een kommerciële uitgeverij), of dat een paar anarchisten voor andere anarchisten stenciltjes fabriceren? De redaksie van De AS verwerpt de opvatting dat "in het isolement onze kracht ligt", zoals sommige anarchisten nog blijkbaar menen.

THEORIE EN PRAKTIJK

Is op grond van voorgaande kritiek samenwerking tussen De AS-redaksie en mensen van Onkruit geblokkeerd? Neen. Natuurlijk wordt het moeilijk gemaakt, maar ik besef heel goed dat deze kritiek op De AS geschreven is door *sommige* Onkruiters. In het begin van deze beschouwing heb ik daarom nadrukkelijk gesteld mij tot hen te richten. Dat de redaksie dus in de rubriek Alarm (zie De AS 1978/no 36) de verklaring van Onkruiter Willem Bosma heeft gepubliceerd vonden en vinden wij een goede zaak. Dat deze diskussie in De AS wordt gevoerd is eveneens een goede zaak. Dat sommige Onkruiters De AS-groep niet kunnen luchten of zien, staat niet in de weg dat andere Onkruiters niet tevergeefs een beroep op redakteuren van De AS zullen doen. Worden Rudolf de Jong en Boudewijn Chorus door drie Onkruiters als getuigen gevraagd in hun zaak voor het Hoog Militair Gerechtshof, dan geven zij daar vanzelfsprekend gehoor aan. Ik denk dat dit een van de vruchtbare momenten is, waar theorie en praktijk hand in hand kunnen gaan.

Dit vind ik overigens niet voor deze gelegenheid; dat vond ik een kleine tien jaar geleden ook al. In die tijd schreef ik bijvoorbeeld een artikel onder de kop "Rechtszaal als politiek platform" (9). Ik sta me daar niet op voor. Als er ergens applaus moet klinken, dan voor een internationale antimilitaristiese organisatie, te weten de War Resisters International, die haar 14de konferentie in Sheffield (juli 1972) wijdde aan 'de revolutie'. Een van de werkgroepen waaraan ik tijdens die konferentie deelnam had als thema: De rol van de jurist in de revolutie. En een van de aanbevelingen die wij deden luidde: "Om fundamentele veranderingen aan brede kringen van de bevolking te demonstreren, mag voor dit doel de rechtszaal als platform gebruikt worden".

Aan de gang van zaken in het laatste proces tegen de drie Onkruiters is duidelijk af te meten welke typen rollen er gespeeld dienen te worden wil men de situatie optimaal kunnen benutten. Op de eerste plaats moet een 'verdachte' de politiek-publicitaire mogelijkheden uitgebuit en uitgespeeld wensen te zien. Daar is een grote dosis moed voor nodig. Op de tweede plaats bleek, wil men als

getuige mee kunnen spelen, dat men dan op de een of andere wijze toegerust moet zijn. Dus moet men bijvoorbeeld jurist zijn of parlementariër. (Zie over de willekeur rond de afweging van de toelaatbaarheid elders in dit nummer). Zo werden een wetenschappelijk medewerker strafrecht en een kamerlid als getuige-deskundigen toegelaten. Opmerkelijk is nu dat (a) deze Onkruiters aan zo iets verwerpelijks als een rechtszitting wilden meedoen, (b) zij gebruik wilden maken van de diensten van een wetenschappelijk medewerker --wat volgens De Vrije Socialist volstrekt verwerpelijk geacht moet worden; zo iemand is immers 'jurist van de staat' (10)-- en een parlementariër, wat evenmin een aanbeveling is, zo blijkt uit dezelfde aflevering van De Vrije Socialist.

Is het echter allemaal zo opmerkelijk? Neen, als tenminste beseft wordt dat de rechtszaal als politiek platform te gebruiken is, en dat dit gebruik optimaler zal zijn naar de mate waarin theorie en praktijk elkaar kunnen aanvullen. De een zal dit wel willen begrijpen, de ander niet. De aanvullende samenwerking zal met sommige Onkruiters wel, met anderen niet lukken. Ik besef maar al te goed dat de ene Onkruiter de andere niet is. Ondanks anoniem groepsoptreden... (ThH)

NOTEN

(1) Verg. E. Mühsam, Befreiung der Gesellschaft vom Staat (1932); Berlin, 1975; p. 64. (2) R. Rocker, Anarchism and anarcho-syndicalism (1938/1960); London, 1973; p. 15. (3) Zie het voorwoord van A. Lehning bij De internationale avant-garde tussen de twee wereldoorlogen; herdrukken van i 10; Den Haag, 1963. (4) Uit het 'Woord vooraf' door H. van Maarseveen; in de bundel Anarchisme als inspiratiebron; Rotterdam, 1978; p. 4. (5) Aldus konstateerde ook K.R. Popper in diens The poverty of historicism; London, 1961 (3de dr.); p. 67. (6) P. Goodman, The black flag of anarchism (1968); in Drawing the line; New York, 1977; p. 203 ev. (7) Wim Jong geïnterviewd door Ger Pouw in 't Kan anders, jrg. 3/no 2 (maart 1980); p. 9. (8) Verg. Albert de Jong in ASP 1951/ no 20. (9) Quod Novum, jrg. 6/no 4 (29-9-72). (10) De Vrije Socialist 1979/ no 9; p. 13.

INFORMATIE GEVRAAGD

Voor hun onderzoek naar het internationaal anarchistiese kongres van Amsterdam (1907) zoeken Ruud Uittenhout en Frank Rutten (postbus 1329, Amsterdam) kontakt met mensen die er op de één of andere manier mee te maken hebben gehad. Verder zoeken ze informatie over B. Reijndorp, H. Croiset, J.J. Lodewijk, L.J. Bruijn, Klein, Stad, Hesp, Altink, H.C. Koekoek, Nelly Korver, W. Sligting, Oversteegen, Marens, J. van Rees (bij voorkeur geboorte- en sterftedata).
Informatie vraagt ook Evert van der Tuin (postbus 4654, Amsterdam). Hij vraagt gegevens van G. Rijnders (Redakteur De Vrije Socialist), van H.E. Kaspers (redakteur De Arbeider), van mensen rond de Landelijke Federatie van Vrijheidslievende Communisten als I.I. Samson, P.M. Wink, van mensen rond de Landelijke Federatie van Sociaal-Anarchisten als M. de Boer, B. Bouwman, A. Grootveld, C. Kitsz, A. Vreugde, G. Angenent, J. Schenk, J. Postma, J. Kroonberg, Th. J. Dissel en van mensen rond het Sociaal-Anarchisties Verbond als H. Eikenboom en A. Bakels. Lezers die kunnen helpen worden vriendelijk gevraagd kontakt op te nemen via de genoemde postbusnummers.

BOEKEN

NIEUWE ANARCHISME UITGAVEN

Niet nieuw, maar wel mijn grote ontdekking van de laatste tijd zijn de jaarboeken van Karin Kramer (Berlijn), samengesteld door Hans-Peter Dürr. Eind vorig jaar is deel 6 van deze serie *Unter dem Pflaster liegt der Strand* uitgekomen met opnieuw een bijdrage van Paul Feyerabend. Feyerabend levert nl. steeds bijdragen aan deze anarchistiese jaarboeken, die een aardige beginnersbibliotheek voor zelfstudie vormen. Van Feyerabend (die door Carlos Diaz overigens een 'bastaardanarchist' genoemd wordt) verschenen naast de essaybundels bij New Left Books nu ook twee bundels in het Duits bij Vieweg en bij Suhrkamp. De uitgave van Suhrkamp is een iets andere versie van *Science in a free society*, maar wel goedkoper dan de gebonden Engelse editie.
Van de vorig jaar in Venetië gehouden konferentie over "de nieuwe meesters" is nu een seleksie van voordrachten en diskussies in het Frans verschenen. In het Italiaans zijn alle teksten van de drie anarchistiese konferenties (onder meer die over Bakoenin uit 1976) voor handen. De volgens mij meest fundamentele bijdrage van Murray Bookchin over zelfbeheer en technologie heb ik onlangs zelf in het Nederlands uitgebracht.
Minder goed nieuws is het stoppen van het internationale anarchistiese tijdschrift *Interrogations*, waarvan alle afleveringen (1 - 17/18) nog leverbaar zijn. Een voortzetting van dit blad lijkt me zeer gewenst. Gunstiger perspektief zal een Engelstalige uitgave bieden, wat al zou kunnen gebeuren door het nieuwe halfjaarlijkse *Social anarchism* onder redaksie van het Amerikaanse koppel Carol en Howard Ehrlich (zie De As boekenrubriek nr. 41). Het eerste nummer zal cirka 5 gulden kosten. Dezelfde Ehrlichs hebben in een magazijn 2000 exemplaren van Baldelli's *Social anarchism* opgedoken. Het zal om een gebonden editie gaan van een boek, dat ik zelf met veel plezier gelezen heb, want de prijs is ongeveer een tientje (tegen drie gulden voor de inmiddels uitverkochte Penguinuitgave).
Blij ben ik ook met de brochures van de individueel-anarchistiese uitgever Myles. Daarbij zijn klassieken als *Slaves to duty* (Badcock) en *No treason* (Spooner), alsmede een vertaling van het bekende geschrift van De la Boétie. Voor uitvoeriger informatie verwijs ik naar de fondslijsten die bij mij verkrijgbaar zijn (graag bij aanvraag postzegels bijsluiten, want een meertalig pakket kost bijna twee gulden aan porto). Toch wil ik tot slot nog wijzen op de opmerkelijke publikaties van Noam Chomsky & Edward Herman over de Amerikaanse buitenlandse politiek. Erg aktueel, deze beide studies. (Bas Moreel).

Unter dem Pflaster liegt der Strand, deel 4 (1977), deel 5 (1978), deel 6 (1979); resp. f. 18,50, f. 18,50 en f. 19,50.
Paul K. Feyerabend, Der wissenschafttheoretische Realismus und die Autorität der Wissenschaften, deel 1; Vieweg & Sohn, 1978; f. 45,--. Paul K. Feyerabend, Erkenntnis für freie Menschen; Suhrkamp, 1979; f. 32,50.
Les nouveaux patrons, 1979; f. 12,50.
Interrogations, delen 1 - 17/18; f. 5,-- per stuk, dubbelnummer f. 10,--.
Murray Bookchin, Zelfbestuur en de nieuwe technologie; Wageningen, 1980; f. 3,--.

J. Badcock, Slaves to duty; f. 2,50.
E. de la Boétie, The will to bondage, a discourse of voluntary servitude; f. 9,–.
L. Labadie, Selected essays; f. 4,–.
L. Spooner, No treason; f. 3,50.
B. Tucker, State socialism and anarchism; f. 3,50.
J. Walker, The philosophy of egoism; f. 3,50.
James J. Martin, Men against the state. The expositors of individualist anarchism in America 1827-1908; f. 7,–.
Noam Chomsky & Edward S. Herman, The Wasington connection and third world fascism, 1979; f. 18,–. Dezelfden, After the catalysm, post war Indo China and the reconstruction of imperial ideology, 1977; f. 18,–.
Carlos Diaz, La actualidad del anarquismo, 1977; f. 15,–.
Sommige uitgaven in de boekhandel, alle bij Bas Moreel, Nobelweg 108, Wageningen (tel. 08370-13 6 98).

ESSAYS EN KOMMENTAREN VAN ARTHUR LEHNING

In twee delen zijn de meeste essays en kommentaren die Arthur Lehning gedurende de afgelopen halve eeuw heeft geschreven, gebundeld. Het eerste deel is een herdruk van een uitgave uit 1966, het tweede is een nieuwe bundeling van Lehnings inspirerende artikelen. Vrijwel alle stukken zijn eerder gepubliceerd in tijdschriften of boeken, maar het laatste dat men kan zeggen is dat dit alles gedateerd is. Op het eerste gezicht lijken beide bundelingen misschien heterogeen. Toch is dat niet het geval. Lehnings betrokkenheid bij de behandelde onderwerpen, of het nu literatuur, geschiedenis of aktuele politiek betreft, staat garant voor een duidelijke samenhang. Telkens weer verdedigt hij de individuele vrijheid tegen kollektieve dwang met kennis van zaken en op een manier die een breed publiek lezerspubliek moet aanspreken. (HR)

Arthur Lehning, De draad van Ariadne (essays en commentaren 1); f. 25,–. Dezelfde, Ithaka (essays en commentaren 2); f. 37,50. Beide bundels zijn uitgegeven door Het Wereldvenster, postbus 17, Bussum en tellen resp. 264 en 338 pagina's.

ANARCHISME IN JAPAN

Anarchisme raakte bekend in Japan rond de tijd dat S.D. Kotiku, toen een marxist, in 1905 in de gevangenis Kropotkin ging bestuderen. Na te zijn vrijgelaten ging Kotoku naar de USA om kontakt te leggen met Amerikaanse anarchisten. Een andere Japanner, S. Ishikawa, een christen-socialist die naar Europa was gevlucht, werd anarchist toen hij met E. Reclus in kontakt kwam. Reclus en Kropotkin stonden voortdurend met elkaar in kontakt. Tot deze kring van anarchisten behoorde overigens ook Domela Nieuwenhuis. Anarchisme als Westers idee. Dit werd in Japan geïmporteerd tezamen met wetenschappen, techniek en het christendom, zowel uit Europa als uit de USA, aldus S. Miura, die zich een leerling van Ishikawa noemt.
Dit valt te leren uit de onlangs verschenen bunden *A short history of the anarchist movement in Japan* (een histories overzicht van de anarchistiese beweging

in Japan). Deze bundel is samengesteld door Japanse anarchisten, die zich in Le Libertaire Group hebben verenigd. De bundel bevat, naast een inleiding, een aantal vertalingen van artikelen en gedichten van vroege Japanse anarchisten. (ThH)

A short history of the anarchist movement in Japan; samengesteld door Le Libertaire (adres: c/o Shintaro Hagiwara, 2190 Oizumigakuen chio, Nerima-Ku, Tokyo, Japan); Tokyo, 1979; 10 dollar; 252 pag.

DE NEDERLANDSE ANARCHISTEN EN DE SPAANSE BURGEROORLOG

De geschiedschrijving van het anarchisme in Nederland begint nu op gang te komen. Er worden studies gewijd aan het NSV, de anarchosyndikalistiese vakorganisatie en aan het internationale anarchistiese kongres van 1907 in Amsterdam, er staat een biografie van Bart de Ligt op stapel, en onlangs is de reaksie van de anarchistiese beweging in Nederland op de burgeroorlog (1936-1939) in Spanje onderzocht. Door een analyse van de inhoud van de tijdschriften *De Syndicalist* (van het NSV), *De Wapens Neder* (van de IAMV), *Bevrijding* (van de Bas), *De Arbeider, De Vrije Socialist, De Vrije Arbeider* (van de FAN) en *Alarm* (van de groep rond Piet Kooijman) gedurende die periode heeft Elly Kloosterman nauwkeurig het uiteenvallen van de Nederlandse anarchistiese beweging kunnen rekonstrueren.
Zoals bekend werd die versplintering veroorzaakt door scherp tegenover elkaar staande standpunten aangaande de gebeurtenissen in Spanje, waar de anarchosyndikalisten gedwongen waren zich zowel met de sociale revolutie als met de oorlog tegen Franco bezig te houden. Met name de vraag of het gebruik van geweld daarbij gebillijkt kon worden, overschaduwde alle voorgaande diskussies binnen de anarchistiese beweging in Nederland. Tot die tijd kende het anarchisme een verscheidenheid aan stromingen, maar al in 1936 begonnen zich twee kampen af te tekenen: dat van de geweldverwerpers en dat van de geweldaanvaarders. Door deze eskalatie van standpunten over het geweldsvraagstuk verdween de IAMV, de antimilitaristiese organisatie die decennia lang een bindende funksie had vervuld en vond tegelijk een hergroepering plaats die het anarchisme als beweging zo verzwakte dat er nauwelijks sprake is geweest van gekoördineerd anarchisties verzet tijdens de bezettingsjaren.
Het schisma van het geweld bracht dus twee kampen. Enerzijds een kern van anarcho-pacifisten (Bevrijding en De Arbeider) die zich niet, anderzijds een kern van anarcho-syndikalisten (De Syndicalist) die zich wèl solidariseerden met het gewapende verzet van de Spaanse anarchisten. Maar hoezeer de diskussie over de door de CNT en FAI gevoerde strategie allerlei bestaande ideologiese kontroversen naar de achtergrond drong, mag blijken uit de oprichting in 1937 van de FAN door Anton Constandse. Constandse wilde een organisatie om de FAI onvoorwaardelijk te kunnen ondersteunen en kwam daarbij als anti-syndikalist in hetzelfde kamp als de anarcho-syndikalist Albert de Jong, die solidair blijvend, niettemin fundamentele kritiek op de CNT-FAI uitoefende. In het andere kamp was de diversiteit nog groter: naast de BAS, de Bond van Anarcho-socialisten rond Bart de Ligt, die nooit onwelwillend gestaan hadden tov het NSV, schaarden zich uitgesproken anti-vakbewegingsmensen als Piet Kooijman en Gerhard Rijnders (De Vrije Socialist).
Hoe welkom de doktoraalstudie van Elly Kloosterman ook is, toch lijkt me dat ze te weinig oog heeft gehad voor de waarschijnlijkheid dat allerlei kontroversen tot de gewelddiskussie zijn verengd. Uit artikelen in *De Wapens Neder* en

Bevrijding blijkt duidelijk dat de geweldverwerpers niet zozeer het wapengebruik verwierpen, als wel een gemilitariseerde CNT-FAI vreesden. Termen als "benzine-anarchisten" en "rood fascisme" die in die kring gebruikt werden, zeggen voldoende in dat verband. Vooral binnen de BAS speelden nl nog een geheel andere opvatting een rol en wel dat socialisme en arbeidersklasse ontkoppeld kunnen worden. Deze stroming rond Wim Jong en Han Kuysten was van mening dat het proletariaat niet van nature antifascisties is, wat weer aansloot bij de déklasse-opvatting van Piet Kooijman.
Mij lijkt dat die visie op de rol van de arbeidersklasse een doorslaggevende faktor is geweest bij het inschatten van het sukses of falen van de sociale revolutie in Spanje en zo zijn allerlei kontroversen tot een giganties geweldebat verengd. Van de principiële geweldloosheid van Rijnders ben ik nog niet zo overtuigd en ik vermoed dan ook dat zijn keuze voor de geweldverwerpers eerder ingegeven werd door zijn kritiek als anti-syndikalist en anti-parlementarist op de deelneming van CNT-FAI aan de Volksfrontregering. (HR)

Elly Kloosterman, De Nederlandse anarchisten en de Spaanse burgeroorlog; Utrecht, 1979; een kopie van deze skripsie is tegen betaling verkrijgbaar bij Elly Kloosterman, Pr. Hendriklaan 91, Utrecht.

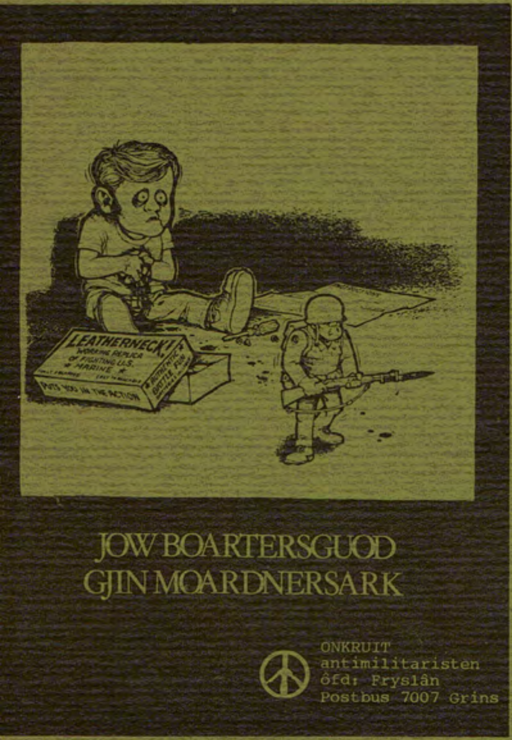
SOCIALISME EN NATIONALISME

In september 1977 werd aan de Portsmouth Polytechnic een studiekonferentie gehouden over socialisme en nationalisme. Socialisme is breed opgevat, en behelst zowel voor-marxisties socialisme als marxisme, socialdemokratie en anarchisme. Historici en sociale wetenschappers hebben, zoveel mogelijk van oorspronkelijke bronnen gebruik makend, de opvattingen omtrent socialisme en nationalisme van leidende socialistiese figuren en bewegingen doorgenomen. De verschillende bijdragen voor de studiekonferentie zijn --nadat ze opnieuw zijn bewerkt-- uitgegeven in drie bundels.

De eerste bundel verscheen in 1978. Daarbij wordt door verschillende auteurs het werk doorgelicht van Marx, Engels, Bauer, Stalin, Lenin, Gramsci, Bakoenin en Kropotkin. De met het anarchisme sympatieserende Caroline Cham, een historika die zich voor haar proefschrift bezighoudt met de revolutionaire geschriften van Kropotkin, gaat in twee bijdragen in op Kropotkin en Bakoenin. In de bundel wordt door anderen het revolutionaire populisme in Rusland, het Slavisme en federalisme besproken.

De tweede bundel behandelt een soortgelijke thematiek, maar dan gekonsentreerd op bewegingen in West-Europa. Daaronder treft men ondermeer "Franse socialistiese theorieën over de natie tot 1889", en "het debat over de nationale kwestie in de Parijse Commune". In de derde bundel zal de aandacht vooral worden gericht op de Spaanse en Italiaanse situatie. De tweede bundel heb ik niet onder ogen gekregen; de derde bundel moet (op dit moment) nog verschijnen. (ThH)

Socialism and nationalism; samengesteld door E. Cahm en V.C. Fisera; Deel I (1978); deel II (1979); deel III (1980); Spokesman, Nottingham; per deel f. 13,50.

Zojuist verschenen:

ORANJE ZONDER MYTHE
door Anton Constandse

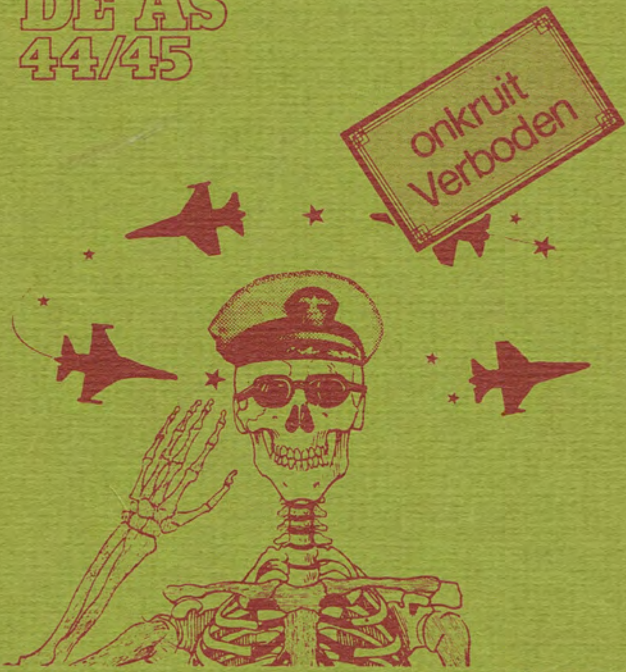
paperback, 80 blz.
Prijs f. 7,50
Te bestellendoor overmaking van dit bedrag op giro 25 53 850 van Stg. Pamflet te Amsterdam.
Bestelkode: B-4

(Verschijnt in de Tegengif-reeks. Abonnees op Tegengif krijgen het dus automaties toegestuurd. Tegengif 1980/81 : f. 30,--)

Rondom vorstenhuizen is mythevorming een welhaast vanzelfsprekend verschijnsel. Dat laten de geschiedenisboekjes op school al zien. Terwijl slechte staatsmannen en volksvertegenwoordigers vaak medogenloos worden uitgetekend, wordt 's Konings rol in even gunstige en talrijke varianten geschilderd als er geloofsopvattingen zijn. Koningen en prinsen, zelfs prinsen-gemaal, zijn ook met terugwerkende kracht nog onschendbaar.
Redenen genoeg voor een achterdochtig kommentator als Constandse Oranje zonder mythe te bezien. Het is een kritiese geschiedenis geworden, geen schandaalkroniek.
Oranje zonder mythe, van de Zwijger tot de jonge propjesschieter.

OORLOG aan de OORLOG

DE AS
44/45

De prijs van dit dubbelnummer bedraagt f. 4,50